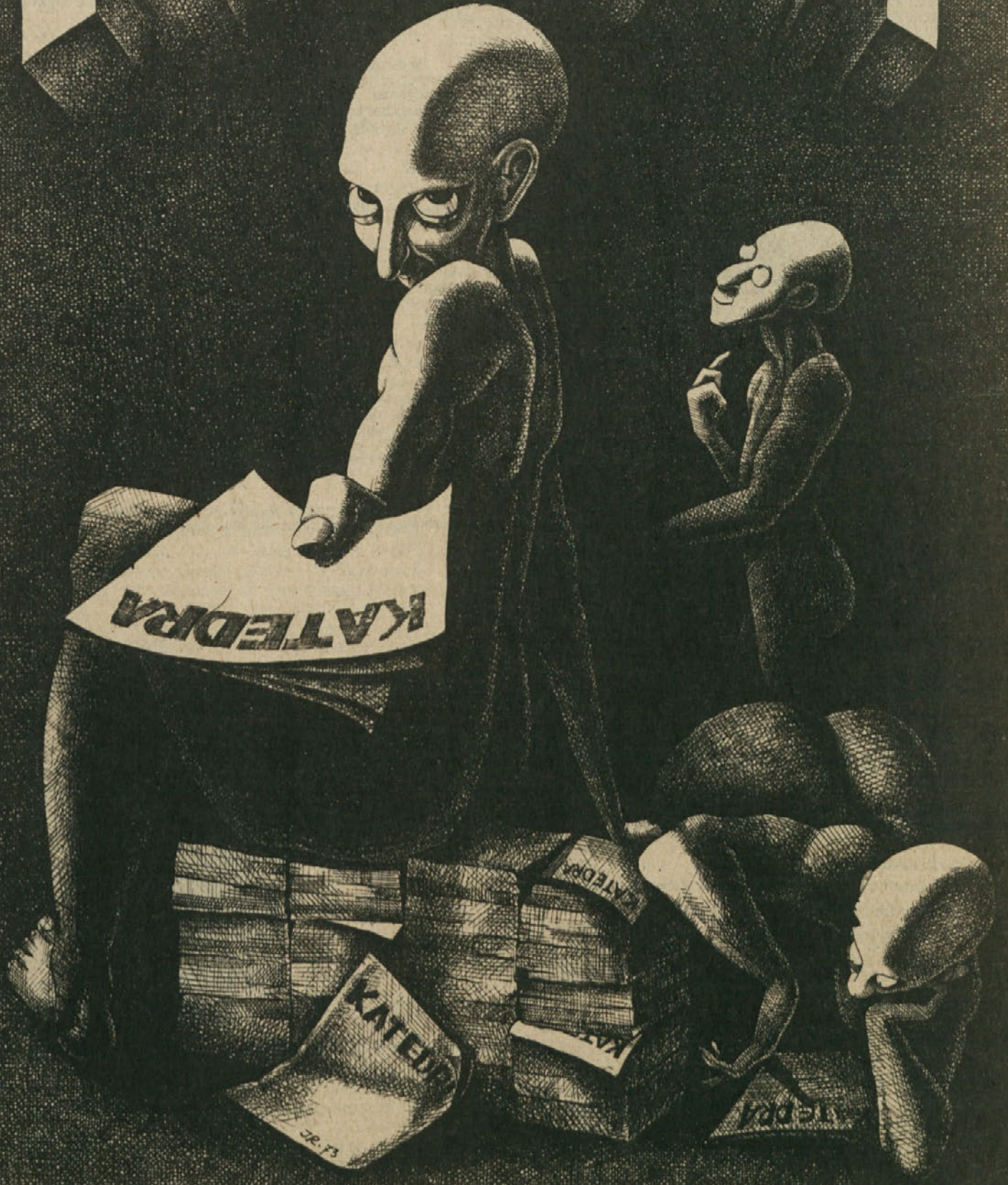

Ed. 4/1937

KATEDRA

Ferdo Rakuša – POZABI PRETEKLOST

KATEDRA

ŠTUDENTSKI LIST letnik XIV. št. 4. Maribor 27. novembra 1973

Študentski list

izdaja stalna skupščina skupnosti študentov mariborskih visokošolskih zavodov.

Ureja uredniški odbor:
Glavni in odgovorni urednik Davorin Kračun
Sekretarka uredništva Nevenka Vetrih

Študentje in visoko šolstvo:

Tone Cerjak (urednik), Milan Kerkez, Miroslav Rebernik, Janko Siranko

Politika in gospodarstvo:

Dušan Zbašnik (urednik), Drago Pišek

Kultura:

Edvard Pukšič (urednik), Boris Čerpes, Adrian Grizold, Igor Kramberger

Periskop: Jože Zagožen

Likovnost: Sonja Mihec, Ferdo Rakuša, (fotografija), Janez Rotman,
Jasna Zbašnik

Tehnični urednik: Marjan Hani

Lektor: Branka Vavpotič

Katedro sofinancirajo: Združenje visokošolskih zavodov Maribor, IO SŠ MVZ, Kulturna skupnost Slovenije in SO Maribor. Uredništvo in uprava Ob parku 7, 62000 Maribor, telefon 22-004, tekoči račun 51800-678-81846. Nenaročenih slik in rokopisov ne vračamo. Cena izvoda je 2,00 din (letna naročnina 20,00 din, za ustanove in podjetja 30,00 din). Tiska ČP Mariborski tisk, Maribor.

10. in 11. novembra je bil v Bohinju seminar za SLO, ki ga je organizirala Republiška konferenca Zveze mladine Slovenije. Na njem so poleg tekočih problemov obravnavali predvsem odnos mladih v Sloveniji do vojaškega poklica in dali iniciativo za nekaj akcij, ki bi popularizirale poklic starešin v JLA.

V četrtek, 15. novembra je igrala ekipa MVZ mali nogomet z univerzo v Ljubljani, ki smo jo premagali z visokim rezultatom 5:2. Srečanje je bilo organizirano v okviru srečanj med MVZ in ljubljansko univerzo.

V torek, 13. novembra bi moralo biti srečanje v rokometu med MVZ in ljubljansko univerzo, a je žal odpadlo, ker je športni komisiji v Ljubljani zmanjkalo denarja za potovanje v Maribor.

Internacionalni študentski servis bo zraven praks za študente v Zah. Nemčiji in Veliki Britaniji organiziral tudi počitnice na Poljskem, ki si jih bodo študentje sami zaslužili (14 dni dela in 14 dni počitnic na Poljskem). Študentje bodo lahko odšli tudi v internacionalne delovne brigade in campe na Češko in v Švico; navezuje pa tudi stike z ostalimi evropskimi državami, kot so Danska, Irska, Francija, Belgija itd.

Predsednik sekretariata Zveze skupnosti študentov Slovenije Jože Zagožen in upravnik študentskega servisa v Mariboru sta na delovnem in prijateljskem obisku na Poljskem. Prvi rezultat sodelovanja med mariborskimi in poljskimi študenti je že tu; to so počitnice na Poljskem, ki jih v juliju 1974 organizira internacionalni študentski servis.

J. S.

19. in 20. novembra bo na Pohorju seminar za SLO, na katerem bo skupaj s komisijo za SLO pri OK ZMS sodelovala tudi komisija za SLO pri IO SŠ MVZ.

V sredo, dne 14. novembra 1974 je bila razširjena seja iniciativnega odbora. Temeljne telesno kulturne skupnosti Maribora v domu družbenopolitičnih organizacij, na kateri so razpravljali o statutih in tezah TTKS.

V petek, 9. novembra je bil v hali C na mariborskem sejmišču tradicionalni brucovski ples. Zaradi velikega števila zabave željnih študentov, ki so ob zvokih Inkvizicije praznili zaloge Vinojuga, je začel izvršni odbor razmišljati, da bi takšne velike študentske plesu priredil vsaka dva meseca. Kulturnoumetniško društvo „Student“ je obljubil, da bo na naslednjem študentskem plesu že igral veliki revijski zabavni orkester, ki se ga spominjamo s koncerta lani v Unionu.

Po daljšem premoru je izšel zopet študentski poročevalec, ki naj bi mariborske študente sproti obveščal o dogajanju na naših šolah.

VLOGA IZOBRAZBENEGA PRODUKTA

IMPRESIJE O TEZAH IN IDEJNOPOLITIČNIH VPRAŠANJIH RAZVOJA VISOKEGA ŠOLSTVA V SAMOUPRAVNI SOCIALISTIČNI DRUŽBI

Dejstvo, da ZKS temeljito razpravlja o perečih vprašanjih visokega šolstva na Slovenskem prejkone dokazuje, da se zaveda:

1. kolikšen pomen ima znanje za gospodarski, socialni in duhovni razvoj nacije in za to, da delavski razred (ne široko pojmovan), ki je tudi glede znanja v najbolj deprivilegiranem položaju, premaguje svoj v marsičem objektivno podrejen položaj v sistemu družbene produkcije ter se resnično uveljavi kot odločujoči dejavnik v samoupravni socialistični družbi, 2. da izobrazbeni produkt v Sloveniji paradoksalno zaostaja za drugimi republikami in da zaradi tega lahko zaidemo v položaj gospodarskega, političnega in duhovnega priveska.

Dandanes je materialni napredek, napredek proizvodnih sil vedno bolj odvisen od kvalitativnih sprememb v angažiranju človeškega faktorja kot izvirno aktivnega produkcijskega dejavnika. Človeški faktor oziroma kvaliteta njegovega dela, postaja poglavitna sestavina intenzivnih faktorjev gospodarskega razvoja in s tem materialne blaginje prebivalstva. Umske sposobnosti postajajo z znanstveno-tehnološko revolucijo najučinkovitejša silnica družbenih sprememb.

Naraščajoča vloga izobrazbenega produkta v gospodarskem razvoju se kaže zlasti v dveh medsebojno povezanih procesih: 1. v nenehnem izločanju fizičnih delavcev in produkcijskega procesa oziroma zmanjševanje njihovega deleža v strukturi proizvodnje, 2. v stalnem naraščanju izobraževanja na vseh stopnjah.

V več razvitih kapitalističnih državah (ZDA, Švedski, Japonski) že 60–90 % mladih končna srednjo šolo. V nekaterih državah (Veliki Britaniji, Franciji, od socialističnih držav v SZ) nameravajo v tem desetletju uvesti splošno srednješolsko izobraževanje. V celotnem izobraževalnem sistemu narašča pomen politehnične izobrazbe. V obdobju znanstvenotehnološke revolucije intenzivno narašča število slušateljev na višjih in visokih šolah. Najvišji odstotek populacije od 20.–24. leta starosti je bil 1966. leta vključen v izobraževalni proces na visokih šolah v ZDA (43), v Kanadi (22,5), na Japonskem (13,5), v Franciji (16), na Švedskem (11). Med socialističnimi državami je največji del populacije te starostne kategorije zajete v izobraževalni sistem v Sovjetski zvezi, ki s 24. odstotki dosega drugo mesto med razvitimi državami.²

Na podlagi teh trendov predvidevajo, da bo na prehodu stoletja polovica mladih ljudi v razvitejših državah imela visokošolsko izobrazbo, seve, kolikor ne bodo tega onemogočili družbeni pretresi ali druge ovire.

Čeprav so primerjave izobrazbenega produkta, še posebej med gospodarsko različnimi družbami, nekoliko problematične, smemo očitne razlike v izobrazbeni in kvalifikacijski strukturi aktivnega prebivalstva na Slovenskem in v drugih republikah označiti kot paradoksalne. Predvsem zaradi tega, ker je Slovenija že pred leti bila glede tega celo pod jugoslovaskim poprečjem. Sredi šestdesetih let je bilo v Jugoslaviji vključenih 8,7 odstotka populacije od 20. do 24. leta v visokošolski izobrazbeni sistem, v Sloveniji pa je takrat študiralo le 8 odstotkov mladih na drugi stopnji.³ Slovenija je imela takrat najnižji odstotek zaposlenih z visokošolsko in višješolsko izobrazbo. Tudi glede deleža zaposlenih s srednješolsko izobrazbo je bila Slovenija na zadnjem mestu in za 1,3 odstotka na slabšem kot druga območja. V strukturi zaposlenih smo imeli v Sloveniji pred leti sorazmerno samo največ visokokvalificiranih in kvalificiranih delavcev.⁴ In da bi bila ironija še večja, iz Slovenije veliko bolj kot iz drugih republik odhajajo (sa odhajali) strokovni kadri in kvalificirana delovna sila v tuje države, na njihova mesta pa prihajajo ponavadi manj izobraženi in manj sposobni kadri.

Vsiljuje se vprašanje, zakaj ima Slovenija takšen izobrazbeni produkt? Bržkone ni daleč od resnice trditev, da so med vzroki tudi naslednji: 1. razdrobljena in na zastareli tehniki in tehnologiji sloneča proizvodna struktura; v času, ko so v drugih nacionalnih gospodarstvih v Jugoslaviji prizadevno razvijali zametke moderne proizvodne strukture, tehnološko intenzivno proizvodnjo (ponekod tudi ob nemajhni podpori slovenskega gospodarstva), je Slovenija odločno premalo razvijala prepulzivno, tehnološko moderno in v razvitem delu mednarodnega gospodarstva najhitreje se razvijajočo proizvodno strukturo, 2. tradicionalen, konservativen izobraževalni sistem in napačna miselnost, ki je lastna prenekateremu intelektualcu, češ, da Slovenija s kvaliteto izobrazbenega produkta parira kvantitativni ekspanziji izobraževanja drugod, 3. svojevrsten konflikt med nemajhnim delom akademškega izobraženstva, ki je motrilo politiko in „banalno“ družbeno prakso z občutkom hegemonije znanja in duhovne elite ter politiko, ki je gledala na inteligenco kot individue, ki se upirajo političnemu angažiranju, 4. zakoreninjena neustrezna kvalifikacijska sestava vodilnih kadrov v gospodarstvu, politični sferi in na drugih področjih družbenega življenja, taka vodilna struktura je imela odločilen vpliv na politiko izobraževanja, ki pa ni bila in ni mogla biti kaj prida naklonjena tehnološkim in drugim inovacijam, ni mogla biti faktor formiranja ambicioznega izobraževalnega programa nacije, 5. med razlogi za „beg možganov“ je vsekakor pešanje gospodarske moči, s čimer je povezana nezadostna materialna kompenzacija, še posebej strokovnih kadrov, ki najbolj čutijo tako imenovani demonstrativni efekt (gospodarsko) razvitejših družb.

Teze imajo daljnosežen pomen za oblikovanje podobe socialističnega šolstva tako v znanstveno-idejnem smislu, ker znova naravnava kurz k marksistični edukaciji v pogojih razvoja samoupravne socialistične družbe in odločno zavračajo elemente idejnega pluralizma, ki je do pred nedavnaj prehajal v pedagoško teorijo in prakso. Pomen, ki ga imajo teze za oblikovanje socialistične podobe visokega šolstva je v tem, ker inicirajo spremembe socialne strukture študentov in nakazujejo rešitve zato, da bi delavskim generacijam in sploh socialno manj situiranim kategorijam bila bolj kot doslej dostopna pot do visokošolske izobrazbe.

Vendar se vsiljuje vtis, da ta politični dokument tem ključnim vprašanjem in dilemam ne pripisuje tiste teže, ki jo le-ta imajo za celovito podobo socialističnega šolstva. Ko govore o demokratičnosti in odprtosti visokega šolstva se zdi, da to tako pomembno vprašanje in z ustavo zagotovljeno pravico, da mora biti visokošolska izobrazba dostopna vsakomur, obravnavajo obrobno. Znanje postaja tako pomembna sila napredka, v socialistični družbi pa naj bi bilo (za zdaj še ni) edini pa vsaj odločilni dejavnik vertikalne mobilnosti. Znanje je odločilni faktor ekonomske, politične in kulturne dezalienacije delavskega razreda, je faktor premagovanja v bistvu podrejenega položaja, v katerem se delavski razred nahaja v sistemu družbene produkcije. Znanje je sredstvo borbe deprivilegiranih proti tehnokratizmu, političnemu birokratizmu in elitizmu. Podoba socialističnega šolstva bo še zmeraj okrnjena (nekakšen torzo), kolikor ne bo korenito spremenjena tudi socialna sestava študirajoče mladine. Drugi paradoks socialističnega šolstva, vsaj našega je ta, da imajo v družbi, kjer naj bi bil delavski razred dominantna družbena sila, generacije iz delavskih in socialno manj situiranih slojev najmanj objektivnih možnosti za to, da bi se šolali na višjih šolah. Pomembnost tega je tudi v tem, da bi se tako inteligenca bolj rekrutirala iz delavskega razreda samega, kar bi (in bo) vplivalo na karakter idejnopolitične klime ter družbene akcije.

Menim, da bi zveza komunistov, predvsem pa njen idejni nukleus in demokracija, kakor tudi vsakdo, ki sta mu napredek vsakogar in vseh predvsem deprivilegiranih, resnična vsebina njegove socialistične zavesti, morali predvsem z idejnega in razrednega vidika obravnavati in ocenjevati materijo, ki jo vsebujejo teze ... pa tudi koncepcije o enem, dveh ali več izobraževalnih središčih na Slovenskem.

MIRO MASTNAK

¹ Sestavek je prirejena avtorjeva razprava na seji sveta združenja visokošolskih zavodov v Mariboru, ki je konec junija razpravljal o tezah ...

² Akademija znanosti ČSSR, Civilizacija na razpotju, Praga 1968.

³ Načrt razvoja vzgoje in izobraževanja v SR Sloveniji do 1975.

⁴ Index št. 4/1968.

Študentsko kulturno-umetniško društvo „KUD Študent“ je bilo ustanovljeno 21. 5. 1964 na pobudo ZŠJ MVZ. Zrasel je iz potrebe po kulturnem udejstvovanju mariborskih študentov, ki so prišli v mesto ob Dravi z ustanovitvijo prvih višjih šol. Takoj so bile ustanovljene tri sekcije in sicer študentski oder, pevski zbor in folklorna skupina. Edina sekcija, ki so jo takrat izvedli, je bila organizacija ankete.

V sezoni 65/66 je bila v Domu JLA premiera satiričnega kabareta Objektivne težave. Takoj za tem pa so z njim nastopili tudi na mednarodnem študentskem festivalu v Zagrebu, kjer je požel obilo priznanj. V naslednjih letih je KUD Študent sodeloval na najrazličnejših proslavah in prireditvah. Študentski oder je kmalu umolknil in sta do leta 1969, ko se je priključila plesna sekcija, delovala le pevski zbor in folklorna sekcija. Od leta 1969 je KUD Študent v vse večjem razmahu. Pevski zbor se je na lanskem tekmovanju pevskih zborov uvrstil v prvo tekmovalno skupino med najboljši slovenske zборе, folklorna sekcija sodeluje na vse zahtevnejših prireditvah mednarodnega značaja, športno-plesna sekcija pa ima par, ki stalno tekmuje za prvo mesto v državi. V lanskem sezoni je društvo priredilo novo kvaliteto z ustanovitvijo velikega plesnega orkestra, ki je junija priredil samostojen koncert in navdušil mariborsko občinstvo.

V novo sezono 74/75 je KUD vstopil z večjim članstvom in šteje sedaj 110 aktivnih članov. Gotovo je, da bo še bolj potrdil svoje kvalitete, kar je tudi razvidno iz njegovih načrtov.

Moški pevski zbor, ki ga že vsa leta uspešno vodi prof. Stane Jurgec, namerava ob proslavi desetletnice KUD prirediti samostojen koncert in se udeležiti tekmovanja pevskih zborov. Ker

pomagati iz stiske, vendar mu to ne uspeva preveč in vsako sezono zaključiti z negativnim saldonom (letos kar 3 stare milijone).

Drugi kronični problem društva pa so prostori. Vseh deset let kar KUD obstaja se neprestano seli. Uprava KUD iz barake v barako, dokler ni pristala v kleti ob smeteh v drugem stolpiču študentskega doma, posamezna sekcija pa iz dvorane v dvorano ali po telovadnicah, pač odvisno od dobre volje posameznih ustanov. Tako je imela včasih folklorna skupina pred važnimi nastopi vaje kar na treh različnih mestih. Športno-plesna sekcija je v še dosti težjem položaju, saj ima dvorano za vaje na razpolago le v izredno neugodnih zgodnjih popoldanskih urah. Poleg tega pa je dvorana nezakurjena in le tisti, ki se je kdaj ukvarjal s športom, razume, kaj pomeni trenirati v mrzlem prostoru. Ne bom našteval problemov, ki jih imata s prostori ostali dve sekciji. Mislim tudi, da ni potrebno iskati vzrokov zakaj se društvo le počasi razvija in nima še drugih sekcij, kot recimo dramske skupine, čeprav je zanimanje med študenti precejšnje.

Leta 1971 so predstavniki KUD skupno s Katedro in IO SŠ MVZ dosegli, da se je pričela gradnja depandanse študentskih domov, ki naj bi služila predvsem izvenštudijski dejavnosti mariborskih študentov. Takrat je KUD dobil od Združenja MVZ zagotovilo, da bo z izgradnjo depandanse rešen njihov prostorski problem, saj je celo sodeloval pri izdelavi idejnega projekta za to stavbo. Sedaj pa se širijo govorice, ki trdijo, da bo KUD kot že tolikokrat prej potegnil ta kratko. S tem se ne moremo in ne smemo strinjati! Saj bi bila prava sramota za našo skupnost, da bi društvo kot je „KUD Študent“, ki je že dostikrat dokazalo svojo kvaliteto in častno zastopalo študente Maribora, Slovenije pa tudi celotne Jugoslavije, ostalo brez svojih prostorov. Želimo dati kulturo študentom in celotnemu ljudstvu, obenem pa ne moremo kulturno-umetniškemu društvu, ki je že tolikokrat dokazalo, da je vredno zaupanja, zagotoviti osnovnih eksistenčnih pogojev.

Mik Rebernik

Kako dolgo bo »KUD Študent« še brez domec?

letos tekmuje v prvi skupini, ga čaka zahtevno in težko delo. Seveda pa bo sodeloval še na mnogih drugih prireditvah in proslavah.

Folklorna skupina pod strokovnim vodstvom Vilija Vrhovnika, Boža Lesjaka in Vasje Samca namerava obnoviti repertoar in pospešeno vadi v dveh skupinah. Udeležila se bo vseh prireditev, na katere bo povabljena; od važnejših naj omenim le mednarodni festival študentskih folklornih skupin v Skopju.

Športno-plesna sekcija, vodi jo plesni mojster Franjo Kozar, bo nadaljevala s svojim sedanjim delom. Trudila se bo pritegniti čimveč članov in bo organizirala plesno šolo.

Veliki plesni orkester pod vodstvom Wernerja Ussarja ima v programu več nastopov. Povabljen je na sedemdnevno turnejo po Makedoniji, želi pa tudi nastopati na študentskih plesih.

Kot lahko vidimo iz načrtov dela posameznih sekcij, bo delo KUD še bolj raznovrstno in razgibano. Vidimo tudi, da ne manjka priznanj in pohval. Kaj pa problemi? Problemov je veliko; omejil bi se le na dva — finančni problem in problem prostorov.

Skozi vsa leta se KUD Študent obupno bori s pomanjkanjem finančnih sredstev. Saj že kar po pravilu dobiva manj sredstev, kot bi jih nujno potreboval (lansko leto je dobil komaj 40 % planiranih dotacij). Tako si skuša z najrazličnejšimi komercialnimi potezami

INTERFAKULTETNA KONFERENCA V SPLITU

Devet članska delegacija VEKS Maribor, ki so jo sestavljali profesorji Dušan Bobek, Tine Lah, Bogomir Deželak, Tonka Jurjevčič, Leon Gusel in Avgust Majerič, s študentske strani pa Stanka Dreščak, Miroslav Rebernik kot predstavnika šole ter Trop Ivan kot predsednik USEFJ (Združenje študentov ekonomskih fakultet Jugoslavije), je v drugi polovici oktobra sodelovala na interfakultetni konferenci v Splitu. Organizator letošnje konference, ki pomeni eno osnovnih in eno najintenzivnejših oblik medfakultetnega sodelovanja, je tokrat pripravil fakultet ekonomskih nauk iz Zagreba. Profesorja Bogomir Deželak in Leon Gusel sta sodelovala tudi kot referenta.

Letošnji referati in udeleženci konference, teh je bilo 167, so obravnavali problem vključevanje študentov v znanstveno raziskovalno delo.

Kot posebnost splitske konference velja omeniti uradno prisotnost študentov in vodstva USEFJ, čeprav samo kot gostov. S simpatijami pa so sprejeli predlog študentov, da bi na naslednji konferenci sodelovali tudi aktivno z referati. Za nas je pomembna še informacija, da je določen za organizatorja naslednje konference mariborski VEKS.

Ivan Trop

Nekateri problemi študentske samouprave

Koledarsko leto je naokoli in na letnih skupščinah ter konferencah bo potrebno ugotavljati pravilnost prehojene poti. V študentski organizaciji je bilo veliko narejenega, vendar mislim, da je bila hote ali nehoje storjena napaka, saj študentsko vodstvo ni uspelo vzpostaviti tesnejše povezave s študenti in je delovalo samo zase. Zakaj sem zapisal „hote ali nehoje“? To je problem, ki se vleče že leta in leta, a vprašanje je, koliko so predstavniki študentov pripravljeni in sposobni ta problem rešiti. Velika pasivnost in nezainteresiranost študentov je namreč zelo trd oreh, ki ga bo potrebno kljub temu zlomiti.

Na mnogih sestankih je bilo za nezainteresiranost študentov navedenih več vzrokov:

— Trajanje študija. Študij traja na večini šol še vedno samo dve leti, kar je dovolj, da se študent spozna s poglavitnimi problemi svoje stroke, nima pa časa in kasneje tudi ne interesa sodelovati v študentski organizaciji in samoupravnih organih, saj je pred diplomo in zaključkom študija.

Oddelki in letniki se še vedno niso razvili kot temeljne samoupravne enote iz katerih bi izhajale pobude. Na osnovi ugotovitve na tem nivoju lahko prenašamo samoupravne odločitve na različne nivoje. Kakšna je vloga študentov pri izvolitvi profesorjev? Konkretna naloga študentov v letnikih in oddelkih, ki je velikega pomena, je izpolnjevanje ankete. Po šolah se izvajajo ankete, v katerih študentje kritično ocenjujejo pedagoško delo profesorjev. Postavlja pa se vprašanje, na koliko šolah je ta anketa javno objavljena. Zakaj jo je potrebno skrivati? Do danes so ankete pokazale veliko objektivnosti in kritičnosti študentov, rezultati ankete pa bi prav gotovo marsikoga vzpodbudili k razmišljanju, postavljanju vprašanj ter njihovega razreševanju. Velikokrat se dogaja, da profesorji pripomorejo k nerealnosti ankete, saj dajejo študentom pri izpolnjevanju velikokrat premalo časa, da bi jih kritično izpolnili. V tem primeru pa je njihovo objavljane brez pomena.

— Slaba kadrovska rešitev v izvršnih odborih skupnosti študentov po šolah. Kakor prejšnji je tudi ta problem še vedno odvisen od posameznikov, ki evidentirajo nove kandidate. Pri evidentiranju kandidatov je storjena velika napaka v tem, da se s kandidati ne pogovorimo in mu ugotovimo njihove pripravljenosti za sodelovanje pri delu.

Potrebno se je otestiti misli, da je samoupravljanje stvar nekaterih posameznikov ki se s tem ukvarjajo kot s hobiem. Ob tem pa je velika večina študentov izven vsakršnih informacijskih tokov in se dejansko ne ukvarjajo kot s hobiem. Ob tem pa je velika večina študentov izven vsakršnih informacijskih tokov in se dejansko ne ukvarja z ničemer drugim kot s študijem. Zato je študentskemu predstavniku težko nastopati v imenu enotnega mnenja študentov, ker študentje mnenja v glavnem sploh nimajo izoblikovanega. Pri tem se dogaja, da se oblika dolžnosti steka v rokah posameznikov. Študentski aktivisti pa pogostoma izgubijo kontakt s študijem kar se v samoupravi ne sme zgoditi.

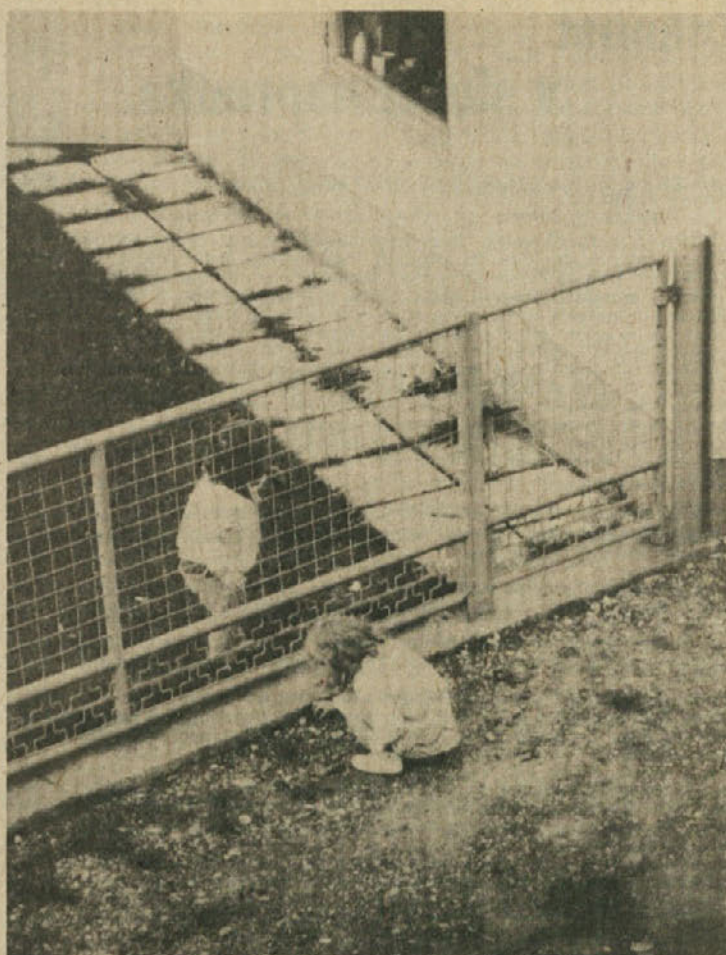
Pri samoupravljanju se pojavljajo tudi problemi kot so: število zastopanih študentov v samoupravnem organu, njihova informiranost o problemih na šoli in sposobnost o njih razpravljati s profesorji. To nikakor niso enostavne stvari, toda zavedati se moramo, da bistvo samoupravljanja ni v glasovanju in s tem v preglašovanju ene ali druge strani, temveč v dogovarjanju ter v plodnem reševanju problemov. S pogostimi pogovori pa se razbija nezaupanje študentov in profesorjev. Mislim, da bi pri vzpostavljanju kontaktov morali storiti več, predvsem profesorji, kar pa pri tako velikem vpisu študentov v nobenem primeru ni lahko. POsebnost se ta problem kaže na VEKS, kjer se profesor pojavi na predavanju, študentje pa pri vajah s kolokviji opravijo izpit, tako da se zgodi, da profesor s študentom sploh nima nobenega kontakta. Velikokrat je le peščica študentov tista, ki prihaja v stik s profesorji (nekaterimi), vprašanje pa je, ali je ta peščica študentov številčno dovolj močna in sposobna vzpostaviti stik med profesorji in študenti.

— Slaba informiranost študentov. To je eden poglavitnih problemov in najbrž je tu študentski list Katedra nekoliko izven dogodkov po šolah, kar dokazuje izhajanje raznih internih glasil, ki pa ne posegajo v življenje v širšem krogu in so le ozko usmerjeni v okvir šole. S tem ne mislim, da interna glasila niso zaželjena, potrebna je le večja povezava Katedre z njimi. Skrbeti pa moramo tudi za povezavo med izvršnimi odbori Skupnosti študentov po šolah in izvršnim odborom na visokošolskih zavodih v Mariboru. Velikokrat na izvršnem odboru visokošolskih zavodov sploh ne vedo s čim se ukvarjajo na šolah, da bo stvar še hujša niti ne poznajo predsednikov izvršnih odborov šol. Brez takšne povezave sploh ni mogoče voditi kadrovske politike in vplivati na delo izvršnih odborov Skupnosti študentov na šolah. Prav tako pa se delo izvršnega odbora na šoli ne more čutiti med profesorji in študenti, če predstavniki študentov v samoupravnih organih ne izmenjujejo informacij med seboj in člani izvršnega odbora.

Zdi se mi, da je osnovni problem ta, da šole zahtevajo strokovnost in specializacijo na študijskih programih zaradi razvoja znanosti. Na drugi strani pa se zahteva širina. Posledica tega pa je napačna polarizacija. Eni se odločajo za družbeno delo, drugi pa izključno za študij. Rezultat pa je to, kar je. Sodoben samoupravni študij mora ljudi kompleksno izobraževati v ustvarjalno osebnost. Uvajanje novega predmeta je le del te aktivnosti, gre pa tudi za postopen razvoj sistema v to smer.

Sprijazniti pa se bo najbrž potrebno z dejstvom, da smo še mlada študentska skupnost. Problem pa je najbrž tudi v vrednotenju družbenega dela kot takega, tu pa ne gre za vrednotenje tega dela na visokošolskih zavodih, temveč v naši širši družbi sploh.

Milan KERKEZ

F. Rakuša — MALI SVET I.

Nekaj misli s tribune ali prerez skozi moje premišljevanje

Ta trenutek je še vse polno misli in vtisov. O tribuni, naši, študentski, o nas, za nas. Pomislim na število prisotnih — okoli petinšestdeset nas je bilo. Malo. Premalo. Če ni študentov, ni problemov! To je padlo bolj za šalo kot zares; problemi namreč so, veliki in veliko jih je.

Tu in tam kaj nakracam na papir — zaradi lažje orientacije, pa zato, da se ob izrečeni misli katerega od prisotnih pozabavam (čeprav ne samo to!). V glavnem so me prav beleške privedle do tega, da poskusim pod nekatere reči potegniti črto.

Začeti pri glavi ali pri repu — to je navsezadnje vseeno; lahko se vrtimo tudi v koncentričnih krogih!!

Naslov: BODO ŠTUDIRALI SAMO BOGATI? Malce provokativno (ali kar pošteno!), celo levo radikalno, je nekdo menil! Res je, najprej bi bilo potrebno razjasniti, kdo kam spada, kdo je bogat. Rokavica je padla, pa smo jo mi, študentje, spregledali. Smo vsi bogati? Lepo vas prosim, jaz že ne! Tudi ti kar naprej tožiš, se mi zdi. Pa sva oba študenta! In ostala sva tiho!

In kje hočemo biti jutri? Se bomo znašli med tehnokracijo „z belimi rokavicami“? Ali hočemo biti „bogati“ — ali bomo „bogati“? In kaj biti bogat pomeni? Res je, karkoli bomo dosegli, bomo dosegli samo s svojim delom v truda polnih letih študija! In idealisti, kot smo, seveda niti malo ne mislimo na to, kako bo naše delo po končanem študiju ocenjeno, s čisto materialnega vidika! Oja, pa še kako se nam bo poznalo, ali bomo prinesli domov 300 ali 400 starih tisočakov na mesec! Torej na kratko o naslovu: ne najbolj razčiščeni pojmi ali samo namerna zanka?

Prisotnost je druga reč — posredno tudi povezana z organizatorji. Na njihov račun je padla pripomba, ne kritika! Ne vem, kako zelo je „kriva“ peščica, ki se trudi s takimi rečmi, volje ji ne gre odrekati. In da ni prišlo več, veliko več neposredno prizadetih — le kod je kriv? Resnica je, da nam plakat, ki vabi na brucovski ples, hitro pade v oči in takoj vemo kdo, kje, kdaj; takšen pa, ki obvešča o javni tribuni o tem, tam in tedaj, pomeni toliko kot prazen zid.

Eden od kolegov je navedel primer, kako revna — po uddeleži — je bila podobna tribuna v Ljubljani — kriv je bil nogomet; tudi mi imamo krivca — prvo gledališko predstavo za „red študentovski“!

O motivaciji ali vzbujanju zanimanja (za marsikaj) pri študentu bi bilo morda zanimivo spregovoriti — pa mi za tako razglabljanje primanjkuje časa, izobrazbe, pa tudi — volje! Mimo nečesa pa ne morem in to nameravam povedati: študent bo objekt v študijskem procesu tako dolgo, dokler ga bodo zanimali samo izpitni roki, zapiski in skripta, vse ostalo pa bo šlo mimo njega po sistemu „kaj me briga“. Dokler se v celoti ne bo zavedel samega sebe in tega, kaj hoče, je tudi jalovo govoriti o njegovi (naši) kaj jaz vem kakšni (samoupravno-delegatski) organiziranosti.

JOLANDA

Znanost v službi napredka

ČLOVEK JE IN BO VEDNO SANJAL O RAJU, Vendar ne bo v njem nikoli živel.

Človek je in bo vedno živel v okolju, ki ga je potrebno obvladati in krotiti. Fenomen kreativnosti njegovih možganov ga je po položaju ločil od ostalih živih bitij na Zemlji in tako permanentno spreminjal njegov odnos do okolja, v katerem je živel in delal. Ker je prevzel vlogo krotitelja narave in sploh spreminjevalca sveta okrog sebe, si je pridobil status, za katerega velja trditev, da bo vedno sanjal o raju, vendar ne bo v njem nikoli živel.

Skozi vso razvojno pot zgodovine se je trudil, da bi si zagotovil osnovno eksistenco in tako obranil vrsto. Izpolnjeval je v začetku zelo primitivna in neučinkovita orodja in orožja, opazoval in si po svojih sposobnostih tolmačil naravne in družbene pojave, ki so ga zanimali in spremljali v vsakodnevnem življenju. Presežek proizvodov nad eksistenčnim minimumom je človeku omogočil, da je lahko še več časa posvetil razmišljanju o sebi in o vsem, kar ga je obdajalo.

Vzporedno z umskim razvojem je spoznaval potrebo po ekonomičnosti svojega delovanja, kajti to mu je zagotavljalo še učinkovitejše poseganje v naravno in družbeno okolje.

Zgodovinska dejstva nadalje potrjujejo, da je človek vedno težil za novimi spoznanji in tako stalno prenasal „štafeto“ vere v intelektualna razlaganja. Mnogi naravni in družbeni pojavi, ki so se pred nekaj stoletji spadali v domeno božanstev in čarovništva, so danes vsakemu povprečno izobraženemu človeku civilizirane družbe jasna in dobro poznana dejstva.

Že pred davnimi časi je Anaksagora definirala spoznanje, da mora v svetu vladati razum. Moč, s katero se je to spoznanje po letu 1789 pod vplivom prosvetlilskih uveljavilo v družbenih okvirih, je Hegel imenoval „veličastno rojstvo sonca“.

Na podlagi kratkega uvoda bi lahko ugotovili, da je smisel in izvor znanosti v prvotnih in nenehnih poskusih človeka, da bi razumel in obvladal svet, v katerem živi. Podrobnejša razlaganja o tem, kaj je sploh znanost, prehaja na področje filozofije in s tem presega okvire sestavka. V nadaljevanju bi se zato ustavili pri vprašanjih kot so: mesto znanosti v družbi nekoč in danes, razvoj odnosov družbe do znanstveno-raziskovalnega dela, posledice razvoja znanosti in na koncu kratka aplikacija na jugoslovansko prakso, ki naj bi vzbudila razmišljanje in opozorilo za optimalnejše reševanje te problematike pri nas.

Znanost, ki je skozi zgodovino svojega obstoja preživljala žalostne in vesele trenutke in katere pomen se je venomer spreminjal, bi lahko laično razdelili v dva osnovna časovna dela. Prvo obdobje je trajalo od prvih poskusov znanstvenega obravnavanja naravnih in družbenih dogajanj do časa, ko si je znanost pridobila takšen status in ugled, da je povzročila pretres v proizvodnih silah in v proizvodnih odnosih. Za to periodo, ki je prevladovala vse do konca srednjega veka oziroma prvih simptomov kapitalističnih proizvodnih odnosov, velja splošna karakteristika, da je bilo znanstveno-raziskovalno delo domena posameznih intelektualcev. Ti so bili praviloma dobro situirani, pri delu prepuščeni samim sebi, v primerih „revolucionarnih“ dosežkov in teorij pa celo preganjani. Iz nezavidljivega položaja se je znanost prebila šele takrat, ko je s svojimi spoznanji in dosežki povzročila revolucionarne spremembe v proizvodnih silah, ki so vplivale na razvoj proizvodnih odnosov in povzročile korenite spremembe v splošnih družbenih okvirih. Buržoazija, ki je nastala po zaslugi znanstvenih dosežkov, je kaj kmalu spoznala, da lahko ima od njih velike koristi. Znanost je dobila v roke ključ, s katerimi je odpirala še tako zarjavele ključavnice konservativizma in neznanja. V kratkem času je odprla na stečaj marsikatera vrata. Celotna inkvizicija je pod pritiskom vsesplošnega napredka v 19. stol. prenehala preganjati „volkove v ovčjih kožuhih“. Ljudje so verovali le še v dejstva in njihovo medsebojno povezanost. Saint Simon je propagiral idejo, da morata znanost in industrija voditi družbo. Znanstvene elemente je prevzela celo književnost (Goethe, Stendhal, Dostojevski, Vern, Zola). Owen je šel še dalje in sestavil konkreten plan za odpravo lakote na Irskem.

S tem se pojavi novo obdobje za intelektualce, ki so se ukvarjali z znanstvenim delom. Znanost je vse bolj in bolj postajala družbena kategorija. Njen razvoj se je stopnjeval iz leta v leto. Zasluge za nov položaj znanosti ima dejstvo, da so vladajoči razredi gledali na njen razvoj s simpatijami. Znanstveno-raziskovalno delo moralno in materialno podpirali ter v končni konsekvenci, kar je najpomembnejše, vse znanstvene dosežke izkoriščali v praksi. O tem nam med drugim zgovorno priča aktivizacijska doba izumov, ki se je s časom močno skrajšala.

Sirša in trdnjša osnova, vzročno-posledične zveze družbenih sistemov in znanosti, kakor tudi njihovo medsebojno sodelovanje je povzročilo, da se razvija znanost v tem stoletju štirikrat hitreje kot v vseh ostalih. Znanje generacij se podvoji vsakih deset let. Po podatkih sovjetskega izvora je v SZ vsak deveti človek znanstvenik, kar pomeni v absolutnem številu preko 20 milijonov znanstvenikov. Iz navedenih podatkov lahko potegnemo nenavaden in presenetljiv zaključek, da bi bili pri takšni stopnji rasti po 250 letih vsi ljudje na Zemlji znanstveniki. Fenomen zahteva temeljito preučevanje, ker je to za naše pojme in razmere skoraj nesprejemljivo. Do takšnega ali podobnega stanja se ni nikoli prišlo, razen tega pa ne more nobena družbena kategorija (po naravnih in družbenih zakonitostih) rasti neprestano hitreje kot vse ostale. Če gremo še dalje: znanost nam poleg nesluhtenih dosežkov na področjih fizike, kemije, medicine, tehnike in drugih vzbuja predstavo o Frankensteinovi pošasti, ki se obrača proti lastnemu ustvarjalcu.

RAZMERE V JUGOSLAVIJI

Zadnji odstavek nas kljub svoji kratkosti spomni na perspektivo razvoja celotnega planeta, na razmere, v katerih bomo živel mi in naši potomci in pa na naloge, ki čakajo vse in vsakega posameznika. Iz dosedanjega prikaza splošno znanih stvari si lahko na podlagi lastnega znanja, ki je mnogo sirše in obsežnejše, predočimo sliko našega dela v bodoče in potrebo po izredni budnosti in aktivnosti za urejanje problemov, s katerimi se bomo srečali v bližnji prihodnosti (lakota, pomanjkanje vode, svežega in čistega zraka, onesnaženost okolja ipd.). Za prikaz realnejšega stanja bo verjetno prav, da opozorimo na trenutne in perspektivne razmere po posameznih področjih.

pri tem mislimo predvsem na velikanse razlike v razvojni stopnji posameznih narodov in na njihovo hitro večanje.

Če se sedaj na kratko spomnimo razmer v Jugoslaviji, lahko brez posebne razlage in argumentiranja pridemo do zaključka, da ne živimo v posebno ugodnem položaju, da je marsikaj še neurejenega in nerazčiščenega v miselnosti ljudi in da so potrebne takojšnje in „revolucionarne“ spremembe pri delu v bodoče, ako želimo vztrajati pri hitrem in utrudljivem tempu.

Socialistična Jugoslavija, rojena po drugi svetovni vojni, je v svojem temeljnem aktu – ustavi jasno zapisala položaj znanosti, ki ga ima le-ta v njenem življenju. Svoje odnose do fenomena, ki ima primat pri spreminjanju družbe in vsesplošnem napredku, je konkretno opredelila v zveznih in republiških zakonih. Z omejenimi pravnimi ukrepi so bile jasno določene med drugim tudi vse pravice in dolžnosti, ki jih imajo avtonomne pokrajine, republike in federacija. Glede znanstveno-raziskovalne politike, to je odnosa družbe oziroma njenih institucionaliziranih struktur do znanosti, bi lahko rekli, da imajo naši znanstveniki po formalni poti zagotovilo v ustavi in zakonih in relativno jasno začrtano orijentacijo. Po renoviranju ustave in ustreznih zakonov leta 1962 je Zvezna skupščina leta 1965 sprejela še posebno resolucijo o znanstveno-raziskovalnem delu, v kateri je ponovno opredelila položaj znanosti in določila naloge posameznih družbeno-političnih skupnosti v zvezi s tem. Med drugim je zadolžila zvezni izvršni svet za koordinacijo znanstvenih dejavnosti, da poskrbi v okviru petletnih programov za realizacijo sprejete resolucije. Osnovna zahteva sprejetih pravnih aktov za to področje je, da republike in avtonomne pokrajine, ki so poleg gospodarskih organizacij osnovne izvajalke politike, omogočijo splošne in posebne pogoje za organiziranje znanstvenega dela in izkoriščanje rezultatov.

Z družbenim planom razvoja Jugoslavije je bilo določeno, da se sredstva za znanstveno-raziskovalno dejavnost v obdobju 1966–1970 povečajo od 0,8 % v letu 1965 na 1 do 1,1 % narodnega dohodka v letu 1970. Že po dveh letih izvajanja srednjeročnega programa pa je bilo ugotovljeno, da so pritekla sredstva v manjših zneskih od dogovorjenih. Pomanjkljivost razlagajo predvsem s tem, da družbenopolitične skupnosti niso polnile svojih fondov iz stabilnih virov. Da bi pospešili in zagotovili doslednejše izvajanje znanstvene politike, so leta 1968 ponovno sprejeli zakon o stalnih sredstvih federacije za znanstveno-raziskovalno aktivnost. K temu je bil sprejet še dogovor, da analogno postopajo republike in avtonomne pokrajine. Poudariti velja učinkovitost zakona iz leta 1968, kajti po besedah ing. Marka Bulca so bili vsi cilji iz srednjeročnega programa doseženi in celo preseženi, razen enega, ki pa je na žalost bistvenega pomena. Vloga republik je v nasprotju s smernicami znanstvene politike upadala, namesto naraščala. Sredstva republik in avtonomnih pokrajin, ki so določene kot osnovne izvajalke politike po liniji družbeno-političnih skupnosti, so bila ves čas mnogo nižja od sredstev, ki so se stekala v zveznem „budžetu“. Drastičnost razmerja prikazujejo dovolj očitno podatki za leti 1960–1961, po katerih je bilo razmerje procentualno med sredstvi federacije in republik 86 proti 14 v korist federacije.

Pri zadetosti naše skupnosti, ki se kaže z intenzivnostjo finančnih vlaganj v znanstveno aktivnost, potrjuje še primerjava z ZDA. V razmerju našega današnjega vlaganja sredstev za znanost (1 do 1,1 %) so vlagale ZDA šele 1947. leta, čeprav so dosegle višino narodnega dohodka, kot bi ga naj imeli danes mi, že leta 1938. Da potrosimo v Jugoslaviji za to družbeno panogo relativno mnogo finančnih sredstev, govori tudi podatek, da bomo leta 1975, ko bomo (če bomo) dosegli 1000 ameriških dolarjev per capita, odvajali toliko, kot danes odvajajo države s 1500 S narodnega dohodka na prebivalca.

S primerjavo količine sredstev, ki so namenjena za znanost in rezultatov, ki jih od te dejavnosti dobivamo, bi opozorili še na eno zelo pomembno karakteristiko, ki je prisotna v naši praksi. V uvodu smo opozorili na pomembnost in vlogo znanosti, ki jo ima danes v svetu. Z upoštevanjem tega je pri izvajanju znanstvene politike potrebno upoštevati dve stvari. Prvič gre za vprašanje organizacije in njenega razvoja. Drugo pomembno področje pa je izkoriščanje rezultatov, ki nam jih daje znanost na vseh področjih aktivnosti. Splošno oceno o učinkovitosti znanosti pri nas bi lahko dopolnili še z naslednjim: očitna je neučinkovitost vlaganja v znanstveno dejavnost, na drugi strani pa slabo izkoriščanje njenih rezultatov. Nakazali smo že, da je bil v razvitih deželah ravno to faktor, ki je odločilno vplival na razvoj znanosti in gospodarstva – torej celotne družbene skupnosti.

Naslednji zelo pomemben dejavnik je kompleksnost reševanja problematike. Pri tako obsežni aktivnosti in pri tako močni vzročno-posledični odvisnosti družbe na eni in znanosti na drugi strani je zgrešeno iskanje parcialnih rešitev. Predpogoj za uspešen razvoj znanosti je zagotovitev in ustvarjanje splošnih pogojev. To pomeni, da morajo biti izpolnjeni pogoji v širši družbenih okvirih kot, na primer posledice zgodovinskega razvoja, splošna in kulturna izobrazba, vzgojno-izobraževalni sistem, cilji družbeno-ekonomskega sistema, smer razvoja itd. Tako pri organizaciji in postavljanju planov ne smemo pozabiti, da smo imeli po vojni porušeno gospodarstvo, vzgojno-izobraževalne ustanove, polovica našega prebivalstva živi še vedno na deželi, kjer nimajo mladi ljudje ponekod niti najosnovnejših pogojev za izobraževanje, pomanjkanje vzgojno-izobraževalnega kadra, velik procent nepismenosti, marsikje pogrešamo tudi kratkoročne in vsaj srednjeročne programe razvoja ipd. Zelo pomembna je tudi osnovna usmeritev ali primat družbenemu ali osebnemu standardu.

Na samem področju znanosti bi se morali zavedati, da ni dovolj, če v dani situaciji formalno uredimo status in zagotovimo finančna sredstva. To sta sicer dva osnovna pogoja, vendar tudi tu nastopajo problemi, ki izhajajo iz splošnih in posebnih okoliščin. Tudi tu smo lahko čestokrat priče neracionalnim vlaganjem, trošenju sredstev za druge namene, nepravilnemu razdeljevanju ipd. Tako se nam ne sme dogajati, da bi s sredstvi, ki so zbrana za gradnjo vzgojno-varstvenih ustanov, gradili nogometne stadione ali kaj podobnega.

Za stopnjo organiziranosti in izkoriščanja rezultatov je odločilnega pomena tudi miselnost ljudi, ki odločajo o teh vprašanjih. Tu ne sme biti prostora za primitivizem, konservativizem in kakršnekoli druge zaviralne momente, ki lahko nastopajo na ravni družbeno-političnih skupnosti in gospodarstva.

Vsi si bolj ali manj želimo napredek, povečevanje materialnega in moralnega blagostanja. To pa je odvisno od nas, od organiziranosti, od racionalnosti in znanstvenosti našega dela, od prizadevanosti in dejanske pripravljenosti za ukrepanje. Ničče nam ne bo pomagal, če si ne bomo znali in hoteli pomagati sami, zato je potrebno, da se bolj preidemo od govorjenja k dejanjem. S poštenim in konstruktivnim sodelovanjem bomo sposobni rešiti marsikateri problem.

Ivan Trop

ZA UVELJAVLJANJE VODILNE VLOGE

Delavski razred ima tudi danes tiste značilnosti, ki neki družbeni sili zagotavljajo vodilno vlogo v bodočih revolucionarnih družbenih spremembah. Te vloge si delavski razred ni pridobil s pomočjo proklamiranja, ampak na osnovi dejanskega življenjskega položaja sodobnega delavstva. Poudariti je treba, da kljub očitnim in pomembnim spremembam položaja delavstva, delavstvo še vedno ni nadoknadilo vseh socialnih handicapov, ki izvirajo iz zgodovine razredne družbe. Stara resnica, da je širša družbena osamosvojitve delavskega razreda nemogoča brez istočasnega osvoboditve celotne družbe, ki je vključena v strukturne družbene odnose eksploatacije, odtujevanja in omejevanja dela, še vedno drži. Po drugi strani bi vsak poskus restavriranja razrednega pomena prej omenjenih kategorij pomenil v bistvu vpliv na življenjski položaj množice delavcev ter na njih družbeno vlogo. Zaradi tega je jasno, da sta dejanska družbena emancipacija delavstva in socialna uveljavitev delavskega razreda odvisni od neposrednega izboljšanja življenjskega položaja sodobnega delavca. To tudi pomeni, da programske koncepcije same po sebi ne morejo spremeniti obstoječega; to lahko stori dejansko radikalno izboljšanje družbenega položaja delavskega razreda, ki je edini pokazatelj osvoboditve celotne družbe.

Še vedno neugoden življenjski položaj delavca se danes pri nas kaže v številnih, vendar zelo povezanih načinih. Kakšno vlogo imajo deli delavskega razreda pri delitvi osebnih dohodkov? Če se strinjamo, da najširši del delavstva spada v tisto kategorijo prebivalcev, katerih osebni dohodki so podpovprečni, vidimo, da druge socialne skupine participirajo znatno več. To se ne kaže le pri neposredni splošni potrošnji, ampak kumulativno deluje na številnih področjih družbenega uveljavljanja. Povprečni dohodki delavskih družin so občutno nižji kot dohodki drugih socialnih kategorij (razen kmečkih družin). Paralelno ugotovitev lahko določimo tudi v procesu izobraževanja. Podatki govore, da socialne razlike pri nas v mnogih primerih določajo možnosti pripadnikov različnih družbenih skupin za doseg različne stopnje izobraženosti. Jasno se kažejo tendence, da se začne pri nas reproducirati družbena struktura. Socialno pravično razdelitev mest v izobraževalnem procesu je po pričetku ekspanzije višjega in

visokega šolstva (1959) zamenjala manj enakopravna. Družbene skupine, številčno najmočnejše, dajejo procentualno najmanj diplomantov. Gotovo je, da se bodo določene razlike in nesorazmerja obdržale tudi v prihodnje, vendar jih lahko trpimo le do meje, ki še ne bo pomenila samoreprodukcije družbenih skupin na osnovi in s pomočjo izobraževanja. Socialne razlike delujejo kumulativno. To pomeni, da se prenašajo iz generacije v generacijo. Na področju izobraževanja se odražajo kot monopol pri doseganju višjih izobrazbenih ravni. Imajo ga seveda družbene skupine, ki posredujejo ekonomsko, kulturno ali politično moč. To hkrati pomeni, da del mladih ostaja brez zaželjene izobrazbe, saj jih omejuje pomanjkanje političnega, kulturnega in ekonomskega vpliva.

Neugodna življenjska situacija najširših delavskih plasti (brez visokokvalificiranih delavcev) se kaže tudi v strukturi proračuna delavskih družin. Največji del dohodkov odpade na zadovoljevanje primarnih potreb, ki so življenjskega pomena za fizično ohranitev delavca. Na ta način delavska družina ne more odigrati svoje vloge na področju kulturnega, izobraževalnega vzgojnega in končno tudi političnega dogajanja, saj ji temeljni omejitveni faktorji sredstva — to onemogočajo. Delavski razred ima še vedno neustrezno vlogo pri družbenopolitičnem odločanju. Samoupravljanje ima za cilj uresničitev vodilne delovne in družbene vloge delavskega razreda. Osnovano je na predpostavki, da se skupni in širši interesi ujemajo s posameznimi individualnimi. Istočasno predvideva, da v družbi obstaja delovno ljudstvo, ki je razredno razslojeno. Vendar smo sčasoma ugotovili, da se v jugoslovanski družbi ne povečuje le horizontalna, ampak tudi vertikalna slojevitost. Ne takšna, kot obstaja v kapitalistični družbeni ureditvi, vendar pa obstoječa slojevitost potrjuje obstoj interesov, ki nasprotujejo interesom delavskega razreda. Samoupravljanje ima v tem kontekstu pomen borbe proti antagonističnim skupinskim interesom. Samoupravljanje je pglavitna oblika razrednega boja.

Delavci in pripadniki drugih družbenih skupin bodo sprejeli ideje zveze komunistov, če jih bo prepričala učinkovitost samoupravljalne prakse. Delavske stranke so bile učinkovite v kapitalistični družbeni ureditvi. Zveza komunistov se danes bori za izpopolnjevanje samoupravnih odnosov, ki naj odstranijo ostanke mezdne razmerij in še nekatera konservativna mišljenja v zavesti samoupravljalca. Bolj kot kdajkoli doslej potrebujemo marksistično interpretacijo družbenih problemov in družbenega razvoja. Dolgo časa smo mislili, da je socialistična družba, ki jo skušamo zgraditi, nekaj enostavnega, da jo bomo hitro uresničili itd. Toda socializem je še vedno razredna družba, čeprav razredno zelo reducirana. V tej družbi se lahko obnovijo tudi stari in preživeli družbeni odnosi, če ves čas ne potekajo družbeni procesi, ki razvijajo socialistično ureditev. To spoznanje samo po sebi zahteva kontinuirano akcijo. Vendar še vedno dosti ljudi ni takega mnenja. Svojo vlogo pri tem ima izobraževanje, ki najhitreje lahko odstrani konservativno gledanje prenekaterega človeka.

DUŠAN ZBAŠNIK

Organiziranje in uspeh

V vrsti posvetovanj, ki jih je visoka ekonomsko-komercialna šola organizirala v letih svojega obstoja in dela, bo letošnje dvanajsto posvetovanje nedvomno izredno pomembno. V času, ko so se končale ustavne razprave in ko potekajo številni integracijski procesi, ki organizacijam združenega dela, se pravi delavcem, obetajo novo vlogo nosilca družbene reprodukcije, bo posvetovanje — če bo sledilo delovnemu naslovu Organiziranje in upravljanje v podjetje povezanih temeljnih organizacij združenega dela — pomenilo pomemben prispevek v teoretično zakladnico samoupravnega organiziranja osnovnih celic razširjene družbene reprodukcije. Projektu posvetovanja ni edini cilj teoretično razreševanje vprašanja organiziranja in upravljanja TOZD; to potrjuje tudi odločitev za štiri tematska področja (Družbeni pomen temeljnih organizacij združenega dela, Poslovna in razvojna politika temeljnih organizacij združenega dela, Organiziranje strukture temeljnih organizacij združenega dela, Sodobni organizacijski pristopi k sistemskemu upravljanju temeljnih organizacij združenega dela) in aktivno sodelovanje delovnih ljudi iz nekaterih največjih slovenskih delovnih organizacij. Na ta način je zagotovljen učinkovit pretok zamisli iz teorije v prakso in tudi obratno. V tem in pa v dejstvu, da bomo lahko na ta način bistveno skrajšali čas iskanja najboljših možnih organizacijskih rešitev v posameznih organizacijah združenega dela, se kažeta dve neposredni prednosti tega posvetovanja.

Zato je razumljivo, da je pokroviteljstvo tega posvetovanja prevzel Izvršni svet skupščine SR Slovenije, nekateri člani IS pa tu aktivno sodelujejo pri pripravi posvetovanja, kakor tudi pri oblikovanju njegove vsebine.

x) V času, ko to berete, je posvetovanje že končano. Potekalo je od 21. do 23. novembra 1973 v Portorožu. Ker je vsebina zelo zanimiva, bomo v naslednji številki o tem obširneje poročali.

Poudarili smo že delovni značaj posvetovanja, kar tudi potrjuje pristop k izvedbi le-tega. Vsaka izmed štirih delovnih tem je zasnovana na temeljnem referatu področja; znanstveni, družbenopolitični delavci ter strokovnjaki iz prakse pa bodo v panelni razpravi razvijali temeljne zamisli s posameznega področja. S prispevki vzpodbujena posamična razprava bo učinkovito izpopolnila že prej nakazane rešitve, ali pa bo postregla s popolnoma novimi. Dnevni bilten, ki ga bo organizator izdal na posvetovanju, bo učinkovit pripomoček za hitrejšo in učinkovitejšo organiziranje razprav za okroglo mizo.

Udeleženci posvetovanja, med katerimi je tudi veliko število diplomantov visoke ekonomsko-komercialne šole (podiplomski seminar!), so že pred pričetkom posvetovanja prejeli zbornik referatov in razprav, ki jih bodo avtorji predstavili na posvetovanju. To pomeni, da bo vključevanje v neposredno aktivno delo potekalo lažje in hitreje, saj je koncept vsebine zelo jasno izražen.

Danes, brez dvoma, še vedno iščemo pravo pot za absolutno uveljavitev delavskega samoupravljanja. Ustava omogoča izredno elastično ter s specifičnimi lastnostmi pogojeno organiziranje združenega dela. Vendar pa, ko iščemo pravo pot svoji delovni organizaciji, se nemalokrat najdemo v težavnem položaju: možnosti za rešitev so nedvomno široke, vendar pa je treba temeljito preudariti, katere specifične značilnosti posamezne organizacije združenega dela so tiste, ki določajo specifično organizacijsko rešitev. Najboljša pot je tista, ki združuje teorijo in prakso; neka teoretična zamisel ne more zagotoviti uspeha, če dejanski pogoji dela tega ne dopuščajo; prav tako pa je res, da lahko le v izjemnih primerih dosežemo najugodnejšo praktično rešitev, ne da bi bili pred tem seznanjeni z vsemi — ali vsaj z veliko — teoretičnimi možnostmi; in to načelo bo zastopalo tudi posvetovanja v Portorožu.

D. Z.

V času, ko so razprave o novih ustavah praktično končane, lahko z večjo gotovostjo ocenjujemo spremembe, ki jih nova ustava uzakonja, kot logično posledico družbeno-ekonomskega in političnega razvoja Jugoslavije. Dane predstavljajo (v okviru vrste aktualno družbenih prevodov) razpravo Najdana Pašića: Država v osnutku nove ustave, in sicer poglavje: Preobrat v razumevanju odnosa samoupravljanje in države. Razprava je bila objavljena v reviji Socijalizam, številka 10, 1973.

NAJDAN PAŠIĆ:

Država v osnutku nove ustave

V osnutkih novih ustav, katerih pglavitna značilnost je, da predstavljajo normativni izraz in prikaz preraščanja samoupravljanja v celovit sistem družbene organizacije, je vloga države širše zastavljena ter bolj poudarjena kot v obdobju pred najnovejšimi ustavnimi spremembami. Za pojasnjevanje tega navideznega paradoksa sta najpomembnejša dva momenta, ki sta medsebojno povezana, čeprav imata drugačen izvor in drugačen družbeni smisel.

Prvi moment je pomembna evolucija v razumevanju samoupravljanja in države. Drugi pomeni močnejše poudarjanje vprašanja narodov in narodne državnosti.

V času sprejemanja ustave iz leta 1963 in pozneje, vključujoč tudi obdobje sprejemanja mandmajev iz leta 1967 in 1968, smo razmerje med samoupravljanjem in državo opazovali pretežno skozi prizmo njunega medsebojnega nasprotovanja. Vladovalo je mnenje, da se širjenje samoupravljanja odvija pravzaprav avtomatično na račun oženja funkcij države in da je za stabiliziranje samoupravnih odnosov najpomembnejše zaščititi samoupravljanje pred državo, se pravi, čim bolj omejiti možnost neposrednega vmešavanja državnih organov v delo in vsakodnevno funkcioniranje samoupravnih teles in organizacij.

Sedaj se mnenja razvijajo v popolnoma drugi smeri. Izkušnje so pokazale, da noben avtomatizem samoupravnega odločanja o družbenih zadevah in odnosih v združenem delu ni sam po sebi zadosten, da bi zagotovil prevlado dolgoročnih interesov delavskega razreda in s tem uresničenje osnovnih ciljev socialističnega razvoja. Dokler bo samoupravljanje ne-integrirano in dokler se bo družba otepala z materialnim pomanjkanjem ter ostrimi spopadi nasprotnih interesov različnih družbenih skupin znotraj združenega dela in družbe nasploh, je lahko realni položaj delavca slab in podrejen drugim družbenim skupinam in slojem, katerih pozicije slonijo na birokratskem in tehnokratskem monopolu upravljalških funkcij, na ostalinah državnolastninskega monopola ter na dejanski privatizaciji družbene lastnine. Zato se pri zaščiti samoupravnih odnosov in položaja združenega dela socialistične sile ne

morejo odpovedati podpori države, zakonodajni in izvršilni oblasti. Drugačno stališče bi pomenilo liberalistično iluzijo, ki ustreza antisamoupravnim silam. Odmiranje državnih funkcij, ki so vezane na državnolastniški monopol, pomeni tudi manjšanje vloge, ki jo ima država kot politično orožje za zaščito splošnih interesov delavskega razreda. Problema razmerja med samoupravljanjem in državno oblastjo ne smemo opazovati samo skozi prizmo zaščite samoupravljanja pred državo (ki lahko pomeni tudi negiranje samoupravljanja), ampak tudi skozi prizmo nujnih funkcij države pri zaščiti in uvrstitvi samoupravnih odnosov. Takšna pozicija je jasno obveljala tudi v osnutku nove ustave in to je njegova pomembna karakteristika.

Še en dejavnik je bistveno vplival na to, da je v osnutku nove ustave država močnejše poudarjena. To so značilne spremembe v strukturi federacije, ki so pomenile krepitev vloge republik in avtonomnih pokrajin zato, da bi se v njihovih okvirih zagotovilo še popolnejše uresničevanje suverenosti in enakopravnosti narodov in narodnosti v več nacionalni jugoslovanski skupnosti. Pooblastila državnih organov v osnutku nove ustave

niso — praviloma — pooblastila države „nasploh“ ali pa pooblastila organov federacije, ampak so to pooblastila republik, avtonomnih pokrajin.

V skladu z ustavno določbo, da so republike in avtonomni pokrajini „odgovorne za lasten razvoj in za razvoj družbene skupnosti kot celote“, so republike in avtonomni pokrajini dobile tudi ustrezne državno-pravne in politične instrumente za samostojno koncipiranje in za vodenje samostojne in skupne politike. To se posebno tiče vseh ključnih vprašanj ekonomske politike in ekonomskega razvoja, predvsem pa tistih področij družbenega življenja in političnega delovanja, kjer se država pojavlja kot dejavnik pri razpolaganju z družbenim presežkom dela. Enakopravnost narodov in svoboda v okviru federativne skupnosti dobivajo s tem materialno osnovo in podporo v samem sistemu družbene reprodukcije. Ukinitve vsake „nacionalne“ oblasti na področ-

ju razpolaganja s presežkom družbenega dela ter ustrezne spremembe v položaju republik in avtonomnih pokrajin so vzročno povezane s celovitim procesom samoupravnega spreminjanja družbenih odnosov. Proces graditve samoupravljanja v celovit sistem družbene organizacije ni mogel zaobiti in pustiti ob strani zgodovinske realnosti obstajanja različnih narodov, katerih težnje po narodnostni enakopravnosti in svobodi so imele ključno vlogo v revoluciji in graditvi federativne Jugoslavije.

Nova faza v razvoju jugoslovanske federacije izraža težnje, po katerih bi se odnosi med narodi vzpostavljali na isti samoupravni osnovi na kateri bazirajo tudi razmerja v združenem delu. To pomeni, na osnovi načela delitve po delovnih rezultatih in pravici do odločanja o dohodku, ki so ga s svojim delom ustvarile. Kadar gre za nacionalne skupnosti, pomeni to, pravico do razpolaganja z nacionalnim presežkom dela.

Toda prav pri tej točki, kjer poudarjamo samoupravno — razredno in nacionalno komponento v koncepciji globalnega sistema družbeno-ekonomske in politične organizacije, se pojavlja v bolj ali manj zaostreni obliki protislovje objektivne narave. Samoupravno odločanje o nacionalnem presežku dela se še vedno uresničuje pretežno preko državno-pravnega in političnega mehanizma republik in pokrajin. V pogojih, ko samoupravljanje še ni zgrajeno kot celovit sistem družbene reprodukcije in ko vloga države pri določanju pogojev gospodarjenja še vedno ostaja močna, drugače tudi ne more biti. Ukinjanje administrativno-centralističnih oblik odločanja v organih zvezne države ne pomeni tudi ukinjanje še vedno nujnih državnih funkcij. Te funkcije prevzemajo in izvajajo republike ter avtonomne pokrajine, bodisi samostojno v svojih teritorialnih okvirih, bodisi preko mehanizma usklajevanja stališč in enakopravnega skupnega odločanja v paritetno sestavljenih organih federacije. V občinskih, pokrajinskih in republiških skupščinah, odločajo delegati združenega dela in drugih samoupravnih skupnosti in organizacij o vprašanjih, ki se tičejo proizvodnje in delitve.

Prevedel D. Z.

Zeleni prispevek

1. Sedanja slika naše vasi. Z zmago socialistične revolucije so bile na vasi odpravljene velike razlike med veleposestniki in najemniškimi delavci. Zemlja je bila razdeljena in danes še prevladuje na vasi drobnolastniški sistem proizvodnje. V naši družbi je tako kmet poleg obrtnika edini zasebni lastnik proizvajalnih sredstev. Velika posestva so si z uvedbo modernih prijemov v kmetijsko proizvodnjo zagotovila obstoj in razvoj, takšni posegi pa za male in srednje kmete niso niti dosegli niti zanimivi. Sodelovanje z družbenim sektorjem pa kmetu omejujejo še tradicionalni predsodki zasebne lastnine, neprijetni spomini na nasilne poskuse uvajanja kolhozništva... Ob zaostali in nizki proizvodnji so začeli kmetje tudi po družbeno stimuliranih migracijah v industrijo pritiskati na tovarne. Tokrat iz drugih razlogov.

Množična industrijska proizvodnja terja svojo realizacijo tudi na vasi, življenjsko važnem zaledju industrije. Dejstvo pa je, da kmetijstvo industriji ni več resen partner. Deloma je tak položaj pomagalo pripraviti nasilje mesta nad vasjo, ko si je morala industrija zagotoviti svoj razvoj na račun kmetijstva, ki je počasi, zato pa zanesljivo, prešlo v drugi plan, tako da niti kmetu ni več edini vir dohodkov. Danes imamo veliko malih in srednjih kmetov, ki so istočasno zaposleni v družbenem sektorju bližnjih industrijskih središč. Prvenstveno je tak človek zainteresiran za delo v tovarni, kajti z zaslužkom izven kmetijstva se mu zmanjšajo obvezne delovne ure na kmetiji, na kateri opravljajo delo ženske in otroci. Takšni „kmetje“ nimajo nobenih posebnih zanimanj za širjenje svoje kmetijske dejavnosti. Družba počasi izgublja hrano.

2. Vizija vasi. Ker osnovne ekonomsko-socialne enote na vasi več ne morejo zagotoviti nič drugega kot enostavno reprodukcijo, so se s tem preživele. Nujna bo preobrazba, ki bo izkoristila vse potencialne razširjene reprodukcije, za kar bo neobhodno potrebna delitev dela. Ker sleherna specializacija pogojuje integracijo, bo združevanje dela moralo privedi do odločilnega zgodovinskega preobrata — do združevanja zemljišč. S tem samorazlaščevalnim avtomatizmom se bo ukinila tudi zadnja lastninsko-pravna ovira — pravica do dedovanja. Zemlja tudi dejansko postane družbena last. Z odpravo mejnikov je odprta pot prodoru mehanizacije, specializacije in koordinacije, kar ima za posledico povečano produktivnost in ekonomičnost ter njuno rezultanto-rentabilnost. Za uspešnost take veržne reakcije je potrebna strokovnost dela in vodenja. Ker samoupravna koncepcija izključuje ločitev teh dveh funkcij, je potrebno dati kmetijskemu delavcu znanje. Dokler naše šolstvo ne bo radikalno spremenjeno, bo družba ljudem, ki se bodo trudili socializirati vas, mogla pomagati z ugodno kreditno politiko (imamo občinske sklade za pospeševanje kmetijstva...), z angažiranjem raznih znanstveno-raziskovalnih teles... Z institucionalizacijo vaške komunne (TOZD?) je odprta svetlejša perspektiva strokovnjakom s področij agronomije, ekonomije, izobraževanja, prava itd. Kvalificirana delovna sila bo našla svoje mesto doma. Po vsej verjetnosti, in to začetni koraki že potrjujejo, da bo šlo na prvi stopnji za horizontalne integracije, na drugi pa nujno za vertikalne, kar pogojuje industrializacijo vasi in tako ustavi večanje razlik med mestom in vasjo. Lahko sklepam, da se bodo ti procesi ob upoštevanju naravnih pogojev odvijali po poteh, ki bodo uvrščevala regije in odpravile zakone umetnih gravitacij. Takšna gibanja neuklonljivo povzročijo razširjanje in poglobljanje družbene nadstavbe na vasi, saj se v takšnih okoliščinah bistveno izboljšuje izobrazbena struktura vasi. Cerkev kot reakcionarna sila družbe tako izgubi tradicionalnega zaveznika.

Položaj kmetijskega delavca se v takih razmerah hitreje približa ravni industrijskega delavca. Kazalci so pri tem lahko različni, na primer letni dopusti, status kmečkega upokojenca, izobrazbena struktura vasi, delež časopisnih naročnikov z vasi, obseg vaških knjižnic in njihov promet, število prebivalcev na higiensko urejene sanitarije itd. Zaradi potrebe po racionalni izrabi obdelovalnih površin in zato, ker se ob novem načinu proizvodnje uveljavlja tudi nujnost stalnejšega in najrazličnejšega komuniciranja med člani take komunne, se bo verjetno dosedanj urbanistični videz vasi korenito spremenil.

3. Impulzov, ki so me vzpodbudili k pisanju, je več. Seveda nisem hotel podati totalnega projekta. To so nekatera subjektivna gledanja ob novejših gibanjih na jugoslovanski, predvsem slovenski vasi, nastala pod močnim vplivom Marxovih izjav. Opravičujem se, če sem ga kje nezavedno navajal! Kateri pa so premiki v naši sodobni stvarnosti, ki so me zainteresirali in jih razumem kot simptome nastajanja vaških komun, bo razvidno iz drugega dela „Zelenega prispevka“, ki ga bo v naslednji številki Katedre objavil kolega Tone Cerjak (se torej nadaljuje).

Ivan Oman

Ribiška vojna ali Islandci so neka vrsta ljudi

Irena HNEHTL

Kadarkoli nanje pomislimo – če sploh – jih že bolj malo prištevamo k Evropi. Nasprotno – presenečeni smo, da tam sploh živijo ljudje. Res pa je tudi, da bolj poredko mislimo nanje, čeprav oni bolj mislijo na nas. In ker jih že bolj malo prištevamo k Evropi, se zato oni bolj počutijo naše (Evropejce) kot si mislimo in včasih prav zviška gledajo „tja dol“.

Šest let sva si dopisovali, in ko sva se letos poleti srečali, je dan komaj zadoščal, da sva si mogli povedati vse novice. Takšna je namreč Elin Jona Ragnarsdottir, moja nenavadna prijateljica z Islandije, ki si je takrat zabila v glavo, da bo iz mene napravila več, kot le povprečnega poznavalca Islandije. No, takšna stroga „islandska vzgoja“ je kajpada rodila uspehe. Ob slovesu mi ni poklonila le islandske Ede, zaupala mi je celo ključ do poznavanja Islandije: to so ribe. Na drugi strani pa ni prav nič skrivala, da so oni Islandci, narod, ki največ bere na svetu in kaj hitro bi hotela vedeti kakšno podrobnost o Ivi Andriču in ne vem kom še. Čudila pa bi se, če še niste slišali o sagi o Njalu, najlepši islandski sagi ali pa islandski Eði. Pa še to, da ne veste, kje je Thingvellir ali pa da še niste brali Laxnesa, islandskega nobelovca. Nezaslišano, da ne veste, da so imeli na Islandiji demokracijo in parlament, in to takrat, ko je bila Amerika še dežela Indijancev. Vaš ugled bi prav gotovo padel dvajsettisoč milj pod morjem! Potem bi verjetno doma, tam ob Borgarfjordu povedala prijateljici Jonsdottir, kako težko je s temi kontinentalci. Povedala bi vam tudi, da jih ni treba prav nič pomilovati, ker je od njih le skok tja čez do Eskimov, ker se oni prav dobro počutijo tam gori.

Ko smo že govorili o ključu za poznavanje Islandije, to je o ribah, moramo še vedeti, da je vse, kar se tam dogaja, razen morda kakšnih razburljivih šahovskih turnirjev, pa kakšnih pomembnih srečanj državnikov, povezano z ribami in glavna tema dneva ni izraelsko-arabska vojna, ker si ogrevajo svoja stanovanja z vročo gejzirsko vodo, ampak ribe. Vse islandske tegobe, pa če hočete sreča, se začne in konča – z ribami.

Njihovo srečo – tam daleč gori na skrajnem severu – je precej skalila tale ribiška vojna. Poglejmo kakšni so vzroki za to nenavadno vojno.

Zgodaj v letošnjem letu je islandska vlada oznanila, da bo izdala novo uredbo o razširitvi obalnih meja. Nobena skrivnost ni bila, da bodo razširili meje od prejšnjih 12 na 15 milj. To razširitev so utemeljili z zaščito ribolova, ki predstavlja glavno osnovo za narodno gospodarstvo.

Morje je Islandcem stoletja dajalo to, da je dežela lahko sploh obstajala – ribe. In še to, da je Islandija v ribištvu med najpomembnejšimi deželami v Evropi ne bo odveč omeniti. Če na hitro pogledamo nekaj statističnih podatkov ugotovimo, da preko 90 % islandskega izvoza predstavljajo ribe. In to je hkrati 25 % narodnega dohodka. Tudi islandska zunanja politika je zato obrnjena le k temu pomembnemu faktorju življenja in nekateri jo malce zlobno imenujejo „ribja politika“. Svojo odločitev o razširitvi meja utemeljujejo „iz strogo ekonomskih razlogov“ in ker so popolnoma odvisni od ribištva. Prav malo upanja je, da bi se v bližnji prihodnosti lahko kaj spremenilo. Naraščajoče lovenje rib v islandskih vodah so Islandci gledali z veliko zaskrbljenostjo, saj je to – po njihovem mnenju – ogrožalo obstoj naroda. Menijo pa tudi, da je to primeren trenutek, da dokončno določijo svoje obalne meje, saj so le-te ponekod več kot 50 milj, v večini primerov pa manj. Z mednarodnega prava vemo, da obalne meje vključujejo tudi pravico izkoriščanja rib. Zelo resno vsakomur tolmačijo, da ribe do 50 milj okrog njihove obale pripadajo Islandcem in nikomur drugemu!

Očitajo jim, da niso odložili razširitve ribiških meja do zasedanja mednarodne pomorske konference, ki naj bi bila v tem letu. Zadnja poročila pa kažejo, da konference verjetno še letos ne bo. Priprave zanjo še niso tako daleč. Podobne konference so bile že v letu 1958 in 1960 in so terjale skoraj 10-letne priprave. Menijo pa tudi, da na takšni konferenci ne more biti dosežen sporazum o obalnih mejah. V zadnjih letih so bili Islandci zelo aktivni v mednarodnih političnih krogih. Razširjali so svoja stališča o vprašanih ribiških mejah, odkar pa so razglasili razširitev, se je ta njihova aktivnost še povečala.

Na osnovi posebnih dogovorov, ki so jih imeli z Veliko Britanijo in Zahodno Nemčijo iz leta 1961, so takoj pričeli z razgovori s predstavniki teh dežel, ki so dolgo časa lovile v islandskih vodah. Rezultat takratnih razgovorov je bila ustanovitev dveh posebnih komitejev z uradnimi predstavniki z namenom, da bi poskušali rešiti to vprašanje.

Precej jasno pa je tudi, da v mednarodnih krogih podpirajo Islandijo, tu so na prvem mestu Norvežani. Sicer pa naj nas to ne čudi: Ingolfur Arnarson, prvi naseljenec Islandije, je bil Norvežan. Vse več je tudi držav, ki priznavajo nove islandske obalne meje in njihovi argumenti naletijo na vse večjo podporo.

Med Islandci samimi je stvar jasna. Vsak od dvestotisočih Islandcev z vsem srcem podpira nove islandske obalne meje. Upajo, da bodo tudi drugi pokazali več zanimanja za to vprašanje, ki je za njih življenjskega pomena.

O Londonu, njegovih znamenitostih in še kaj

MILENA HANCMAN

POROČILO O EKSKURZIJI ŠTUDENTK ANGLEŠKEGA JEZIKA PA V LONDONU

Absolventke skupine za angleški jezik na pedagoški akademiji smo bile v oktobru na enotedenski ekskurziji v Londonu. Malo pozno sicer, a ne po naši krivdi. Ekskurzijo smo prvotno planirali za september, ko je bilo vreme še lepo, sončno... Ker nismo dobili pravočasno odobrenih finančnih sredstev, smo morali ekskurzijo preložiti na kasnejši čas. Na srečo nam je bilo angleško vreme, ki mu tako ali tako ne moreš zaupati, v glavnem naklonjeno. Težko je v nekaj stavkih opisati to, kar smo videli in izraziti to, kar smo doživele. Sleherni dan naše ekskurzije v Londonu je bil tako nasičen z ogledi raznih znamenitosti, galerij in muzejev, da bi mu bilo vredno posvetiti pozornost in ga razčleniti na podrobnosti. V tem poročilu nameravam podati le informacijsko sliko naše ekskurzije in izraziti mnenje nas, študentk, da ekskurzija v London ni bila le prijeten izlet, ampak da je bila v prvi vrsti predvsem naporna, delavna in v vsakem pogledu poučna.

Stanovali smo v mladinskem hotelu, kjer so pred letom bivale tudi naše kolegice. Za prenočišče in zajtrk smo plačale funt in deset penijev (približno štirideset din) – priznamo, da bi za tako vsoto težko našli enake usluge pri nas. Zajtrk je bil seveda tipično angleški: cornflakes z mlekom, šunka ali slanina z jajci, prepečenec ali kruh, maslo, marmelada, kava in čaj, logično, z mlekom. Hotel ima zelo ugodno lokacijo. Bulstrode Street, v katerem je zgrajen, leži nedaleč od Oxford Circus, kar pomeni, da smo lahko od tam s podzemno železnico ali tubom, kot jo imenujejo Angleži, dosegli najvažnejše predele mesta.

Da bi si ustvarile splošen vtis o mestu, smo si prvi dan ogledale London z avtobusom. Vsako uro odpelje izpred železniške postaje Victoria avtobus, s katerim si lahko za šestdeset penijev ogledaš najbolj zanimive predele mesta. Ob koncu vožnje smo imele občutek, da je vse zbežalo mimo nas kot na filmskem platnu. Za ogled Londona bi potreboval mesece in ne le sedem dni, kot smo jih imele na razpolago me. London je svet v malem in ni ga človeka, ki bi ga uspel do kraja raziskati.

Predno smo si ogledale Britanski muzej, v katerem je ena največjih knjižnic v Angliji z okoli šest milijoni knjig in devetdeset tisoč rokopisov, muzej starin, ki vsebuje poglobljena dela staroorientalske in grške umetnosti, etnografski muzej in zbirko slikarskih del. Ob pogledu na čudovite zbirke kitajske porcelane, asirskih in egipčanskih skulptur, mumij ter vrsto drugih izkopenin, se človeku nehote porodi vprašanje, od kod Angležem vsa ta dragocenost, ki jo danes s takim ponosom čuvajo v svojih muzejih. So vse to nagrabili v času velikega britanskega imperija? Nedvomno da. Ne samo, da so izkoriščali delovno silo in naravna bogastva svojih kolonij, oskrnili so tudi njihovo kulturo in dediščino njihovih prednikov.

Naslednji dan smo obiskale muzej Madame Tussaud, zoološki vrt in gledališko predstavo v Nacionalnem Teatru.

Muzej Madame Tussaud je eden edinstvenih muzejev voščenenih lutk na svetu. Sprehod skozi ta muzej pomeni sprehod skozi zgodovino. Prva voščena lutka, ki jo opaziš ob vstopu, je podoba stare gospe; to je Madame Tussaud, ustanoviteljica tega muzeja in pionirka v izdelovanju voščenenih lutk v Angliji. Kaj vse je nastalo pod spretnimi rokami gospe Tussaud in njenih učencev? Podobe najuglednejših osebnosti v zgodovini človeštva, podobe slavnih državnikov, vojskovođij, prizori pomembnih zgodovinskih dogodkov, kot je bitka pri Trafalgarju. V dvorani kraljev vidiš upodobljene vse angleške kralje in kraljice, vključujoč Elizabeto II in njeno kraljevsko družino. Med drugimi državniki, ki jim je človestvo že določilo svojo mesto v zgodovini, srečamo tudi figuro našega predsednika Josipa Broza Tita.

Muzej Madame Tussaud pripada tako preteklosti kot sedanjosti. Poleg slavnih zgodovinskih osebnosti spoznamo tudi živeče junake filmskega sveta, kot so Brigitte Bardot, Richard Burton, Liz Taylor, slavni Beatlesi in nekoč popularna Twigy ter še vrsto drugih zvezd in zvezdnikov.

Sprehod skozi prostore zelene površine Regent parka, oddih v vrtu vrtine (The Roses Garden) in ogled zoološkega vrta, je bila za vse prijetna poživitev. Presenečene smo bile nad čistočo in brezhibno urejenostjo zoološkega vrta.

Obiskovalcev ta dan ni bilo mnogo, srečevali smo le skupine učencev, ki so pazljivo opazovali živali v njihovih kletkah in si nekaj zapisovali. Premagala me je radovednost, pristopila sem k enemu izmed učencev in pogledala kaj piše. Takoj mi je postalo jasno, da so pole papirja, ki jih prenašajo s seboj, neke vrste testi s sestavljenimi vprašanji, na katera morajo učenci individualno odgovoriti. O takem načinu dela, ki bi ga lahko imenovali nazorni pouk, bi bilo vredno razmisliti tudi v naši pedagoški praksi. Londonski šolarji so že dolgo sprijaznjeni s tem, da morajo nositi solske uniforme. Glede na to, kakšnega kroja je uniforma, se učenci posameznih šol ločijo med seboj. Poudarek je predvsem na čepicah in dpkolenkah, ki jih morajo angleški šolarji nositi tudi pozimi.

Drugi dan našega bivanja v Londonu smo obiskali gledališče The National Theatre, ki se je tisti večer predstavilo z delom grškega dramatika Evripida The Bacchae. Z ozirom na umetniško kvaliteto igrancev tega gledališča, smo se odločili za ogled te predstave. Ni nam bilo žal. Predstava je bila tako igralsko kot tudi režijsko skrbno izdelana in kljub temu, da je nastala pred več kot dva tisoč leti, je nismo občutili kot nekaj prežvečega. Nasprotno, Evripid je v njej izpovedal take življenjske resnice, ki jih lahko apliciramo na vse čase in ob katerih se mora tudi človek današnjega časa zamisliti. Režiser je znal spretno izkoristiti vse tiste prijemle, ki igro še bolj približajo gledalcem. Dogajanje je poteklo kontinuirano, brez odmorov, igralci pa so s svojo igro, plesom in čudovitim obvladanjem telesa držali gledalce v napetosti vse do konca. Če prenesemo idejo tragedije The Bacchae na današnji čas, pomeni to manifestacijo človekove univerzalne potrebe, da vsklika samega sebe z naravo.

V četrtek nas je vodila pot po Bond Streetu do Trafalgar Square, ki je značilen po impozantnem sto štirinosemdeset čevljev visokem stebur. Podstavek je okrašen z bronastimi reliefi, ki prikazujejo Nelsonove najpomembnejše zmage. Steber je kopija korintskih stebrov. Na severni strani trga je nacionalna galerija (National Gallery), kjer smo si ogledale dela najboljših evropskih šol od trinajstega do devetnajstega stoletja. Za razliko od Tate Gallery, ki vsebuje predvsem dela moderne angleške umetnosti, smo lahko v nacionalni galeriji uživali ob delih vrhunskih evropskih slikarjev, kot so Rembrandt, Michelangelo, Raphael,

Rubens in drugi. Nadaljevanje prihodnjic

Od Lorce do Grotowskega

V čudoviti romantični okolici francoske pokrajine Lorraine leži blizu nemške meje prijazno mesto Nancy. Vsako leto se v njem zberejo najpomembnejša avantgardna gledališča iz vsega sveta. Živ napis gledališkega iskanja.

FESTIVAL MONDIAL DU THEATRE

55 skupin iz 30. držav je na 16. prizoriščih odigralo 300 predstav. To je zunanji okvir letošnjega gledališkega srečanja v Nancyju. Fantastičen gledališki dogodek poln eksotike in mistike. Srečala so se najpomembnejša imena svetovnega teatra. Prišel je celo Grotowski. Festival je bil že od nekdaj močno politično angažiran; to se je najbolje pokazalo leta 1969, torej leto dni po „francoski revoluciji“ in invaziji na Čehoslovaško.

Direktor festivala Lev Bogdan Jedrzejevski: „Kulturna revolucija je mimo.“

Gledališče je nekako na koncu, vsaj v Evropi in v Združenih državah. Idejni razpon neke določene smeri je preigran in „smetišna kultura“ nima več kaj povedati. Sedaj bežimo v zgolj sokirajoče „psihološko gledališče.“

V vzhodnih državah je opaziti drugačne težnje. Osvoboditev misli in svoboda ustvarjanja — El dorado, ki smo ga mi že našli. Nekateri se odmikajo iskanjem zahoda in se zatekajo v tradicijo, folkloro in naivo.

GLEDALIŠČE SVETA 1973 — ŽALOST — RAINYDAY...

Vpiti, zibajoče prsi in grozeči penisi (seveda proteze), to je bil

vizualni efekt predstave italijanske skupine Compagnie Beat 72.

Angleška študentska skupina R. A. T. — Kako lepo je popolno nasilje od sadizma do ...

Kabuki in Grotowski sta delala z japonsko skupino Sho-Gekijo. Brez besed, samo čista umetnost telesa. Mogoče res čista in lepa erotika?

Potrebuješ sistem?

NOSTALGIJA! Španska skupina Teatro Tabano je uprizorila Lorco. Češke akademije za gledališko umetnost iz Brna je predstavila delo Gogolja. Le Poljaki so ostali zvesti naslovu: Avantgarda nad vse! Uprizorili so delo z naslovom Ključ poljskega sna. To je bil obračun z miti sedanosti in stereotipnostjo. Delo je nastalo po poeziji od Adama Mickiewicza do Gombrowicza.

Kdaj nas bo Amerika prenehala sokirati?

Richard Gallo: „Ali smo mar res občutljivi? V inscenaciji svojega dela potrebujemo resnično truplo, 500 zlatih glav (občinstvo je izvzeto) in 1000 korenčkov.“

Še tak lisjak se nazadnje ujame

OB PREMIERI V SNG MARIBOR

Aleksander Ostrovski (1823–1886) je napisal 45 dram ki so osvojile skoraj vse evropske gledališke odre. Pretežno so to komedije iz življenja v stari Rusiji. Dogajanje je postavljeno v meščansko-trgovske kroge in z izrazito finim in ostroumnim humorjem biča razmere. Najpomembnejše drame so: Revščina ne škoduje, Revna nevesta, Težki dnevi, Nevih-ta. Še tak lisjak se nazadnje ujame itd. Njegovo pripovedko Snežinka je ugalsbil znani ruski skladatelj Nikolaj Rimski-Korsakov.

Uvrstitev tega dela v repertoar mariborskega gledališča verjetno z vsebinskega stališča ni tako slaba. Delo vsebuje številne bodice in predvsem problematiko, ki je še dandanes izredno aktualna. Kar se tiče izvedbe, nikakor ne bi mogli

govoriti o kakšnem posebnem dosežku. Mirno lahko zapišemo, da smo že videli v Mariboru marsikaj boljšega. Verjetno pa tudi ansambel s tem delom ni imel nikakršnih resnejših ambicij, kakor sproščeno zabavati občinstvo. To mu je tudi delno uspelo, vendar je kazalo, da občinstvo ni preveč sprejelo karakternega humorja, situacijske komike pa je bilo bolj malo in še ta ni bila ravno najbolj posrečena. Solidno igro so prikazali: Milena Muhič, Janez Klasinc in Boris Brunčko.

Upamo, da bomo v tej sezoni priča tudi kakšnemu zahtevnejšemu gledališkemu iskanju domačega ansambla. Kajti brez dvoma ni edini namen gledališča nuditi samo povprečno zabavo, še posebej, če se spomnimo nekaterih zelo dobrih dosežkov v pretekli sezoni, na primer Viktor, ali otroci na oblasti in Lažna Ivana.

Adrian Grizold

Staro v novem

Otvoritvena predstava na malem odru v SNG Maribor v sezoni 1973/74 je imela naslov Boljše umreti, kak silo trpeti. Ob 400-letnici kmečkin puntov, mislim, da se je vodstvo SNG Maribor pravilno odločilo ko je uvrstilo v repertoar tematiko, ki obravnava kmečke upore. Dramaturg Tone Partljič, je izbral poleg nekaterih pesmi Branka Rudolfa (boljše mreti, kak silo trpeti je verz iz njegove pesniške zbirke Žveglja potepuhova) tudi odlomke iz lirike, epike ali dramatične, različnih avtorjev: Trubarja, Valvasorja, Askerca, Cankarja, Gradnika, Preglja, Krefca, Klopčiča, Menarta in edinega neslovesnega avtorja Miroslava Krleža. Vsi ti odlomki so bili združeni v celoto, ki je vsebovala osnovno izročilo — idejo upora, idejo upa in strahu, ki je naš narod vedno ohranjala, aktivirala in združila v skupnih prizadevanjih, kot je dejala lektorica Cita Kostevšek.

Dejal bi, da je imelo vodstvo SNG Maribor predvsem srečo, ko so Alešu Janu zaupali režijo. Jan se je očitno predobro zavedal, kaj bi pomenilo predstaviti recital na način, ki ne bi bil nov. Po drugi strani pa to stališče nosi v sebi veliko nevarnost, ki grozi z nekomunikativnostjo, nesprejemljivostjo pri občinstvu. Vendar kaj smo videli — imenoval bi to optimalno rešitev, združujočo v sebi zadostitev potrebi, po novem, podajalsko in postavitveno čistost in obenem odrski izraz, ki bi ga lahko imenovali kot namenjenega „elitni“ publiki, teaterski inteligenci. Režijsko-scenografska rešitev nas je presenetila v formi popolnoma nove oblike prostora za odrsko dogajanje; balkonska dvorana v SNG Maribor je posebej za to predstavo spremenila svojo celotno podobo tako, da ima uprizoritvena akcija možnosti izredne ekspanzije in inovatorstva. Nekaj v Mariboru popolnoma novega torej, pa vendar tudi za neko gledališko publiko sprejemljivo; inscenacijska forma omogoča dobesedno kontaktiranje igralstva z avditorijem, neposrednost in z njo toplino — spontan gledališki dogodek. Njemu v dobro so se tudi igalsko besedno interpretativni dosežki predstavili v svoji danes tako redko vidni interpretativni neposrednosti. Delikatno je govoril oziroma soditi o besedno-podajalskem nivoju nastopajočih pri takšni predstavi, kot je recital. Vendar mislim, da bi bila pri interpretiranju Krleževih pesmi neobhodno potrebna večja sorodnost kajkavščini, želim, da bi mi privabili v uho več tistega, kar je značilno za Zlatka Crnkoviča, nekaj tistega „šermentovskega“ naj bo to.

Ob režiji Aleša Jana so pod dramaturškim vodstvom Toneta Partljiča in ob lektorstvu Cite Krstevšek, Branka Rudolfa in dr. Mata Simudića na sceni in v kostumih, ki so delo Vlaste Hegedušić nastopili kot dokaj homogena celota: Sonja Blaž, Minu Kjuder, Hermina Kočvar, Breda Pugelj, Roman Lavrač (trdim: igalsko ena njegovih najboljših vlog doslej), Peter Ternovšek in Jože Zupan.

Vlado Novak

LITERARNE PRIREDITVE

Vemo, da so v Mariboru bile literarne prireditve. Toda to so bili samo poskusi posameznika ali skupine ljudi, ki so se trudili opozoriti, da tudi v Mariboru obstaja literarna dejavnost. Toda ti poskusi so bili in so ostali osamljeni.

Zakaj? Ali res ni zanimanja? Verjetno zanimanje obstaja, samo to so samo besede. Ko pa je treba priti h konkretnim dejanjem, zmanjka moči, ni organizatorja. Ni interesa za koordinirano delo na tem področju. Ustvarja se grupaštvo, elitizem. Manjka tradicije. Toda kljub vsemu to ne bi smel biti razlog, za zaspanost v literarni dejavnosti pri nas.

Organizacijsko ne bi bilo težko izvesti literarnega večera, samo vprašanje je, ali ne bo to spet samo osamljen eksperiment. Morda je vzrok za to premalo poznavanje sodobnih literarnih smernic, ki naj bi dale osnovni koncept, za organizacijo in obstoj literarnih prireditev.

Mislím, da do tega lahko pride le v primeru, če so kulturne skupnosti pripravljene storiti vse kar je v njihovih zmožnostih, saj vemo, da so literarne prireditve v Mariboru potrebne, do sedaj pa je bila na tem področju velika praznina.

B. ČERPES

LA MAMA

Newyorško eksperimentalno gledališče La mama ima v svojem sklopu edino indijansko gledališče v Združenih državah imenovano American Indian Theater Ensemble. Šestnajst indijanskih igralcev vodi Kiowa Gejogamah. Njihove predstave so izključno politično angažirane. Pravijo: „Hočemo v čim večji meri doprinesiti k samostojnosti naših plemen v Združenih državah. Igramo predvsem za nas same, ker nam ni potrebno zabavati belega človeka.“

ag

Estetika v službi človeka

ARHITEKT FRANK LLOYD WRIGHT

Človek ne ve kaj hoče. Misel se nanaša na našo stanovanjsko kulturo. Pred tridesetimi leti jo je izrekel ameriški arhitekt Frank L. Wright. Veljavna je bila takrat, veljavna je danes in verjetno bo veljavna tudi čez trideset let. Predvsem zato, ker predstavlja tisto, česar se očitno nihče ne more naučiti: umetnost, oblikovati svoj življenjski stil. Wright je obvladal to umetnost. Živel je devetdeset let. V svojem dolgem, plodnem življenju je gradil hotele, tovarne, muzeje,

Njegova predavanja so bila kot poslanstva ali pridige. Njegov oče, ki se je preselil iz Anglije, je bil protestanski pastor.

Wrightu je pomenila stanovanjska hiša prvotno notranji prostor, razsežnost zbivanja pod solidno streho. Stene so bile ovire, sobe celice, v katere se je bil človek prisiljen zapreti. Mladi arhitekt je zato v eni izmed svojih prvih stanovanjskih hiš odstranil notranje stene in vrata ter uredil en sam bivalni prostor. Človeka je vzel kot osnovno merilo in ustvaril nova sorazmerja. Ker je spoznal, da je horizontala, torej zemeljska linija, za človeka najpomembnejša je razširil prostor. Pozneje je šel dalje,

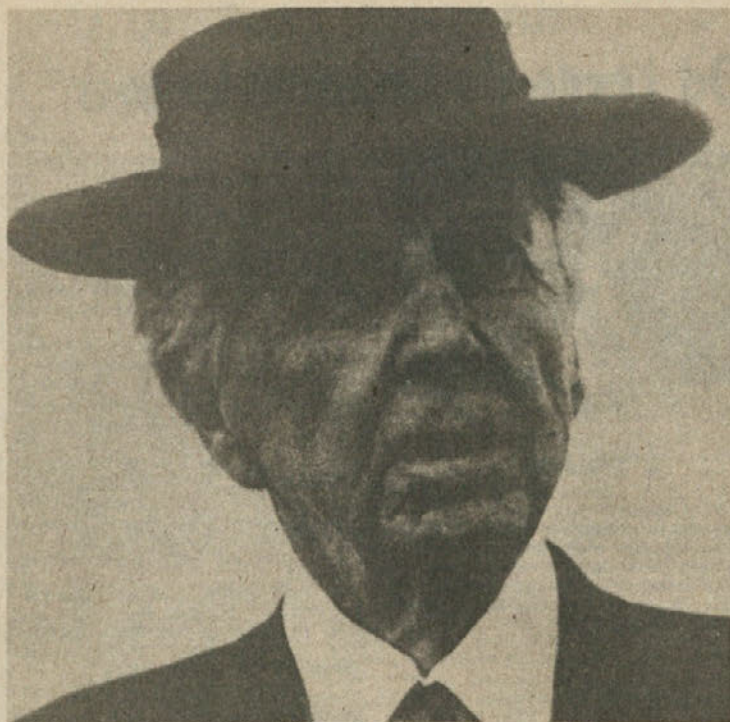
House Baker (1909, Wilmette – ZDA)

gledališča in druge objekte. Slavne so postale njegove enodružinske hiše.

V času med 1889, ko je dvajsetleten napravil projekt za prvo hišo, pa do smrti 1959. leta, ko je dovršil enega največjih projektov Kalita Humfrey's Theatre v Dallasu, je bil največji in najpomembnejši arhitekt na svetu. Do leta 1953 je imel za seboj 560 realiziranih arhitektonskih objektov. Uveljavil je pojem „organske arhitekture“. Arhitekturo je razumel od znotraj navzven, tesno povezano med stavbo in naravo, obliko in pokrajino, gradbenim materialom in kamnom okoliške pokrajine.

notranji prostor je prilagodil zunanjemu in ustvaril hišo kot del pokrajine

1885 se je vpisal na tehniško visoko šolo v Madisonu, ki jo je končal z 18. leti. Za tem se je preselil v Chicago, kjer je pričel življenje samostojnega arhitekta. Zaradi velike želje po samostojnosti, medtem se je z dvajsetimi leti poročil, je odklonil štipendijo za nadaljevanje študija v Rimu in Parizu. V tem času se je odločil za obširno študijo enodružinskih hiš. Brez oklevanja se je oddaljil od standardnega problema kolektivnega bivanja. Ustvarjal je za človeka, ki je kot on sam predpostavljaj izolirano, individualno življenje. Mesto je

FRANK LLOYD WRIGHT

ocenjeval kot individualnost – uničujoč stroj.

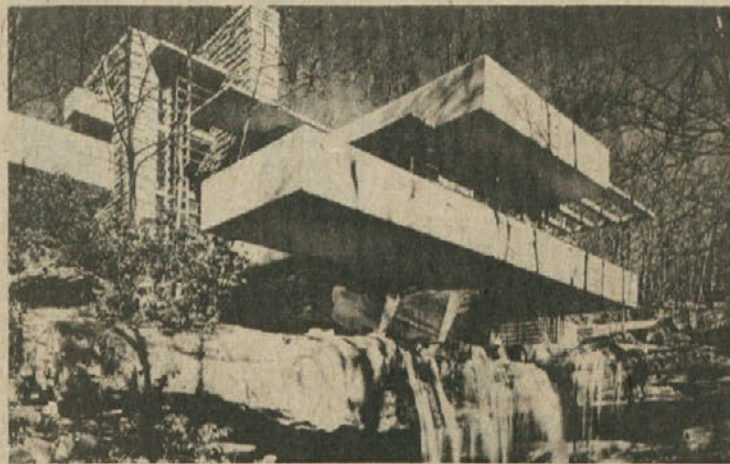
Leta 1905 je odkril na Japonskem orientalsko arhitekturo. 1923 je v Tokiu končal hotel Imperial, ki je kot čudo ostal nepoškodovan v katastrofalnem potresu istega leta.

Nehote nekatera njegova dela spominjajo na svete hrame indijskega plemena Maya na polotoku Yucatan. Leta 1936 je zgradil znamenito Bear Run hišo nad slapom. Objekt je enkratna lepota.

Od 1937. leta dalje se je ukvarjal z „naravno hišo“ in ustvaril pojem ameriške nacionalne arhitekture – enodružinske hiše srednjega sloja (cena 5.500 dolarjev). Novi občutek prostora kot realiteto zgradbe „namesto da bi ustvaril vrsto skatel v škatljah, sem se vedno bolj zavedal organske funkcije prostora.“

Nikoli se ni ponavljaj.

(Karin V. Behr)
Prevedel in priredil:
Adrian Grizold

Bear Run (Hiša nad slapom – 1936)

Vidiki in usmeritve

V salonu Rotovž je odprta razstava Nova fotografija. Istočasno pa je potrebno omeniti še revijo SPOT. Gre za dve stvari, ki sta povezani, se namreč medsebojno dopolnjujeta. Razstava je časovno omejena in vezana na prostor; medtem ko je revija lahko povsod prisotna in ostane.

Kakšna je medsebojna povezanost? Pri snovanju projektov so se zavedali, da foto in grafična kultura pri nas še ni dovolj razvita. Prav ta modela bi naj pokazala, kakšna je odvisnost in če so oblike pravilno oblikovane.

Jasno je, da takšna dejavnost oblikuje samo perceptivni del človeških dejanj. Šele posredno nas navadi k aktivnemu delovanju – ustvarjanju. Problem je ravno v času med nastankom posnetka (prvi software, hardware še ni razvit do konca) in trenutkom, ko je slika dokončno oblikovana

(software se lahko nekoliko spremeni, hardware je dokončno razvit). Vendar lahko revija in razstava razvijeta našo zmožnost razumeti sporočilo v njegovem skoraj celotnem obsegu, ki je prav gotovo po eni strani zapleteno (večplastno), po drugi pa ne more biti podano na lahek (primitiven) način.

Samo pohvalimo lahko način izbiranja. Pri odločitvah je bilo pomembno samo to, kako je avtor izkoristil belo-črno-siv izraz fotografije, ali je inovativno izkoristil hardware, vendar ne da bi pozabil na software. Razstava v salonu Rotovž kaže, da je pot pravilna in da imamo v Jugoslaviji ustvarjalce na visoki ravni, ki so uspešno premagali vezi klasične jugoslovanske fotografije v njenem „zlatem obdobju“. Za revijo SPOT pa lahko zapišemo, da uspešno združuje fotografije in tekste, lahko pa bi še izboljšali celotno grafično podobo z večjo inovativnostjo pri izbiri tiskarskega materiala. S tem ne mislim, da bi morali revijo tiskati v barvah, temveč v razmerjih med črnimi in belimi ploskvami teksta.

Igor Kramberger

Prikazano in doživeto II

Naključni obiskovalec je lahko na koncu predstave zadovoljen. Tisto kar je videl, mu je všeč, o tem celo razmišlja, to doživlja. Vendar je dogodek sprejel skoraj povsem podzvestno. Redki so obiskovalci, ki sprejemajo prikazano „kritično“. Beseda „kritično“ naj pomeni, da ločijo kvaliteto, novo (v pozitivnem smislu) od slabega, potvorenega.

To kritičnost pa lahko pridobimo samo z načrtnim usmerjanjem, opazovanjem – sprejemanjem vsakega elementa okrog nas z vprašanjem: je lep, zanimiv, funkcionalen, ali pa je zgrešen, neuporaben. Za to je marsikomu dovolj naravno nagnjenje, večina ljudi pa potrebuje nasvet, pomoči pri sodbi – določitvi.

Vrtec je prva stopnja, kjer se začne prilagajanje skupini, kolektivno (družbeno) življenje; v tesni povezavi s tem pa je kristaliziranje stvari (elementov), ki so za skupino lepi, zanimivi. Oblikuje se skupno merilo presojanja, ki je živo in se v kontaktih spreminja dopolnjuje. Istočasno pa se odpravljajo razlike v vzgoji, ki so nastale zaradi različne družinske vzgoje. Najboljša metoda je prav skupinsko risanje, petje, igranje, poslušanje pravljic. S temi akcijami da vrtec temelji, zgradi občutljivo osnovo etike in estetike, ki se lahko hitro poruši.

V kolikšni meri je možno vse to uresničiti? Prvi problem je pomanjkanje vzgojno-varstvenih ustanov; tiste, ki so, pa so prezasedene. Prav tako je kronično pomanjkanje vzgojiteljic, vendar je vpis na srednje vzgojiteljske šole velik, kar pomeni, počasi izboljšanje stanja. Povedati moramo, da bi lahko dobila šola ustrezne prostore, ker je prav od dobre šole za vzgojiteljice odvisno, kakšna bo vzgoja otrok.

Razširitev fantazijskega sveta in njegova poglobitev sta za uspešno vzgojo otrok najpomembnejša. Eden od načinov so tudi pravljice, ampak tudi sodobne z mnogimi ilustracijami. Prav uspešna povezava slike s tekstom je pogoj, da bo namen dosežen v največji meri. V pionirski knjižnici dele pravljicne ure na tiste za nižjo in tiste za višjo stopnjo. S tem je povezan še en element. Pravljicne ure pomagajo premostiti prehod iz popolnoma fantazijskega delovanja pred šolo na redno racionalno, smiselno in zavestno delovanje.

Zal pa mnogo pridobljenega otrok izgubi v osnovni šoli. Ob obilici predmetov, ki že sama preobremenjujejo učenca, je poudarek na naravoslovnih in tehničnih predmetih. Tako postane estetska vzgoja postranska. Kot poseben predmet se pojavi šele sredi osnovnošolskega procesa; takrat pa jo dijaki štejejo kot stranski predmet, ki mu ni treba posvečati takšne pozornosti. Najbolj nenavadno pa je, da je nov način estetskega izobraževanja dala „nova“ matematika. Mogoče zveni čudno, toda razvijanje sposobnosti iskanja povezav, bistev, ločiti oziroma poiskati med množico danih elementov potrebne, te nato povezovati z drugimi in pri tem odkrivati zakone povezav in interakcij, je tako pomembno za razvoj kritičnega estetskega duha, da lahko „novo“ matematiko štejemo kot most med humanističnimi in naravoslovno-tehničnimi predmeti. Prav med „novo“ matematiko, likovnim izražanjem in pravljicnimi urami za višjo stopnjo je tesna povezava, ki je je potrebno še okrepiti. Predvsem so potrebni pogovori o barvi kot elementu sporočila, razporeditvi narisanih elementov in pogovori o smislu oziroma namenu narisanega že od začetka šolanja.

Vzporedno s procesom osnovnošolskega pouka je v Mariboru možno samo še glasbeno izobraževanje, ki poteka še dalje, ko je učenec že na srednji šoli. Prav zato so v Mariboru najbolj aktivni pevski zbori, ansambli in godbe oziroma orkestri, ki delujejo v okviru KUD oziroma na nižji in srednji

glasbeni šoli. Priučeno znanje pa si lahko mladi izpopolnijo na koncertih, saj je mariborski koncertni spored na zelo visoki ravni.

Amaterska gledališka dejavnost je neobogljena, le včasih ji uspe predreti ozke okvire razreda oz. šole. Pa še takrat je prepogosto posledica zanesenosti nekaterih posameznikov. Vendar zanimanje med učenci je, potrebno bi bilo samo vodstvo in zanimiv program dela.

Zal pa smo z naštevanjem, kje vse lahko pridobimo mladi estetsko vzgojo (in s tem etično) skoraj končali. Na srednjih šolah je estetske vzgoje premalo, dijaki jo imajo za povsem stranski predmet (in to tudi žal je). Izjeme so seveda šole, ki morajo te predmete poučevati – pedagoška gimnazija, srednja vzgojiteljska šola. Na drugih šolah pa predvideva predmetnik estetske vzgoje preveč memoriranja, dijaki si tako kopičijo zgodovinske podatke, niso pa sposobni ocenjevati, razumevati videnega oz. doživeti. Prav to pa je najpomembnejše, če hočemo ljudi res široko izobraziti, da bi lahko ti pozneje uspešneje delali na svojem ozkem področju, za katerega se izobrazijo na višjih in visokih šolah.

Tega se premalo zavedamo; če bi se, bi ne bilo na gimnazijah samo dve „ti osnov „umetnostne vzgoje“.

Da ne bo prepozno. Visoka etična (in z njo estetska) zavest grupe oziroma družbe, je temelj njene uspešnosti in dinamičnosti na drugih področjih.

IGOR KRAMBERGER

TRIGON 73

V okviru Štajerske jeseni 73 v Gradcu je bila organizirana razstava akcija TRIGON 73 – audiovizuelno delovanje. Namen razstave je povsem jasen – približati nov medij gledalcem. Kljub vsem študijam o pomenu novega načina ustvarjanja, kontaktiranja članov družbe je razumljivo, da je večina ljudi gledala na zaslone in v kamere kot tehnično zanimivost, prijeten eksperiment, pri katerem so lahko sami sodelovali in se celo gledali na monitorjih.

Z gledališča, da je potrebno predstaviti nov medij, je razstava uspela. Ali so gledalci, sekundarni ustvarjalci, novost sprejeli ne vemo. Gotovo je najzanimivejše potekala razstava za same organizatorje – primarne ustvarjalce. Zbrali so ogromno podatkov o gledalcih in njegovih akcijah.

Video trak je najnovejši medij, ki ima možnost, da postane last vseh nas. Tako bo vsakdo postal ustvarjalec – umetnik. Trditve podpira več spoznanj: uporaba traku oziroma kaset je preprosta, možno je takojšnje kontroliranje, ni potrebno visoko tehnično znanje za upravljanje z njim; obenem pa ima velike možnosti uporabe (v znanosti, umetnosti). V umetnost lahko sedaj uvedemo dva pojma iz računalništva: software in hardware. Prvi pomeni vsako informacijo, ki je nekje na razpolago, drugi pa vsako stvar, s katero lahko pridemo do informacije oziroma jo lahko spremenimo, ji kaj dodamo.

Na otvoritvi razstave so me prevzele možnosti, ki jih nudi elektronsko oblikovanje vidnih in slušnih informacij. Postavljen sem bil v položaj, da gledam nekaj nenaravnega kot posledico delovanja naravnega. To je bil prikaz otvorenega govora na monitorju. Oddan zvok se je s pomočjo elektronek spremenil v krožec oscilogram, ki je kazal posamezne glasove in njih intenziteto, obenem pa je zvok vplival na mešalec barv. Po končanem govoru pa se je vse ponovilo v obratni smeri; čas, ki je pravkar minil, se je vračal v obratni smeri.

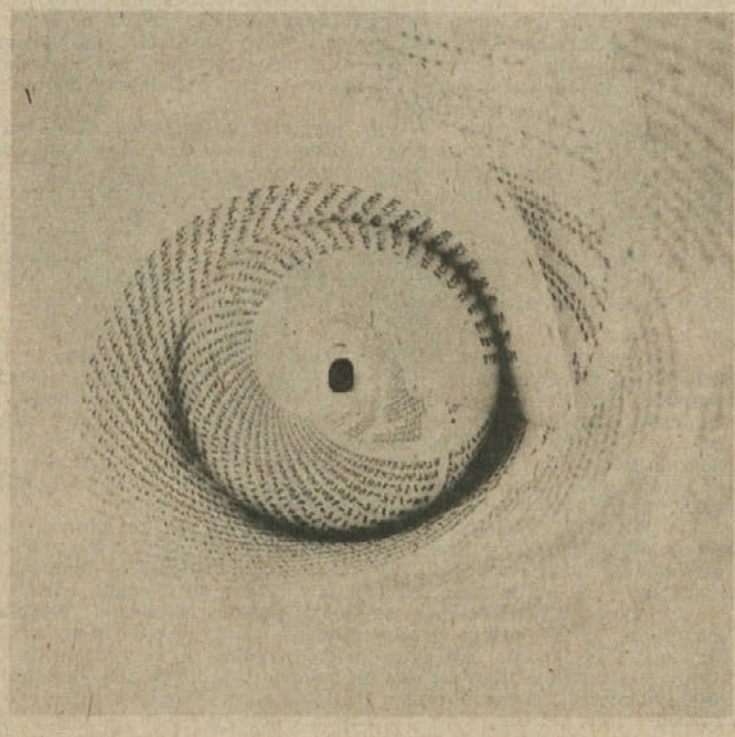
Ta oscilogram pomeni še nekaj: je piktogram. Torej znak, ki lahko postane znak vseh. Torej prevzame monitor nalogo cerkvenih oken srednjega veka. Kljub analogiji pa obstaja razlika v možnostih dosega in vpliva. Video trak je množično občilo, ki zahteva posameznikovo udeleževanje. Torej izpolnjuje dvojno nalogo – povečuje možnost izmenjave informacij, kar pomeni možnost svetovne medsebojne odprtosti, ki pa je tesno povezana s posameznikovim spoznanjem, izkušnjo in tako posameznika sili, da raziskuje in odkriva nove možnosti, kako izpeljati celo najpreprostejša dejanja, to pa pomeni individualizacijo. Tako se tudi podružblja, ker išče novosti v družbi, se intenzivira v njej, vendar ne postane element „povprečne publike“, na katero se vedno obrača uradna, monopolna televizija, saj se lahko in more izražati samo kot posameznik.

Na TRIGONU smo lahko spoznali pripravljene produkcije, ki so jih predvajali na več kanalih. Pomenile so informacijo, kaj je že odkrito in kako daleč je razvit na področju video tehnike. Pomembnejši se mi je zdel drugi del, ki je zahteval aktivnost obiskovalca. Marsikdo sicer ni vedel, kako naj stvar upravlja in kakšen je namen njegovega delovanja.

Za ilustracijo naj opišem taktilno komunikacijo Nuše in Sreča Dragana. Pred dvorano in v dvorani sta bila dva monitorja in dve video kameri. Na enem (1) (2) monitorju vidiš tujo roko, na drugega položiš svojo, ki je tvoj neznan sodelavec vidi na svojem monitorju (1). To je materialni del procesa. Sedaj nastopi ustvarjalni del. Oba subjekta se povežeta z gibi prostov in roke, pošiljata si sporočila, znake – konvencionalne, neznane, spontane. Trenutna nenavadnost povzroči nerodnost, celo odpor (bojazen), vendar je proces pomemben kot možnost za razvoj oblik sporočila samo s telesom (seveda na razdalje s pomočjo tehnike, toda znak je v telesu in iz njega izhaja).

Teoretično pri nas ta medij že preučujejo (Stane Bernik, Vera Horvat-Pintarič in drugi), hardware pa pri nas še ni razširjen, ker je še predrag. V praksi se uveljavlja že ponekod po šolah, kar pa je le manjši del možnosti uporabe video naprav.

Igor Kramberger

Današnji pogledi na znanost in tehniko so trezni in brez optimizma. Commoner meni k temu: „Obdobje naivne zaverovanosti v znanost in tehniko je menda minilo.“ Dubos se izraža točneje: „Tehnološke in druge praktične uporabe znanosti so preveč poudarjale. Izdelovanje dobrin in osvobajanje od tehnike morebiti nista najvažnejša znanstvenikova prispevka družbi.“

Te izjave in naziranje, ki ga zastopajo, označujejo sedanje pomanjkanje zaupanja v znanost. Dejansko so pa le polresnice. Je bila „naivna“ zaverovanost v znanost in tehniko kadarkoli opravičljiva?

Neposredno po drugi svetovni vojni so vlade in njeni volivci pričakovali od znanosti in tehnike (vseh različnih) ugodnosti, posebno rešitev gospodarskih vprašanj. To zaupanje je delno slonelo na uspehu, ki so ga v letih 1941 – 1945 imeli pri izdelovanju jedrskega orožja. Če sta znanost in tehnika že med vojno zmogli take čudeže, bi pravzaprav morali biti tudi sposobni ozdraviti ljudi, jih narediti premožne in morda celo pametne. Toda od začetka 60-ih let se je, vsaj v industrijski družbi, uveljavilo nasprotno mnenje: znanost in tehnika sta sumljivi in morda že po naravi zli.

blagostanje je možno

Vsesplošni vzrok za nezadovoljstvo izvira odtod, ker spremnih učinkov tehničnega razvoja pogosto ne napovedujejo, ker se jih včasih ne da napovedati. Denimo: Kaj so že vedeli po drugi svetovni vojni o stanovitnosti DDT in o njegovih učinkih na ptice in ribe? Kaj bi bili lahko storili, da bi se izognili talidomidni katastrofi? Kaj je storilo letalstvo, da bi zmanjšalo nadležnost hrupa? Zakaj niso avtomobilski inženirji že od začetka računali s posledicami ogljikovega monoksida v ozračju? Zdi se, da vsak uspeh pravzaprav zastira ustrezno katastrofo. Commoner: „Tehnika ni ustvarila le odlične materialne osnove za moderno družbo, temveč nas konfrontira tudi z grožnjami naše nadaljnje eksistence, ki jih lahko odstranimo le v primeru, če bomo rešili zelo resna gospodarska, družbena in politična vprašanja.“ Zakaj so sploh morali verjeti, da so tehnične inovacije vedno čisti blagoslov?

Splošneje povedano: tehnika je le sredstvo za stanovitno gospodarsko rast in gospodarska rast ni zaželjena. Kajti rast ima tudi škodljive spremne učinke; tako lahko kupijo ljudje zaradi tega več vozil. Kolikor pomeni gospodarska rast, da izdelajo ljudje več dobrin za uporabo ali za porabo, vključuje to tudi hitrejšo kopnenje rud, močnejše onesnaženje rek, katere sprejemajo odplake v elektrarn, in povečano povpraševanje po uslugah, na primer po značnem transportnem prostoru ali po mestu na kopališčih sveta. W. W. Murdoch spreminja neki Hardinov stavek takole: „Kolikor več izdelujemo in kolikor bolj izkoriščamo tla v prehrabene namene, toliko močnejše obremenjujemo in slabšamo danes svoje okolje. Prej so se ti problemi pojavljali kvečjemu krajevno, omejeno.“ Commoner pojasnjuje v svoji knjigi *The Closing Circle*: „Onesnaženje narasča, ker se stari proizvodni postopki nadomeščajo z novimi, ekološko zmotnimi, vendar dobičkonosnimi procesi. S tem postaja onesnaženje nujno nenamerni spremljajoč pojav tiste naravne tendence v gospodarskem sistemu, ki se glasi: uvesti nove postopke, da zvišamo produktivnost.“

Povezava znanosti in tehnike je relativno mlada. Do začetka prve svetovne vojne strogo znanstvenih odkritij skoraj nikoli niso neposredno prenesli v prakso. Posebno markantni primer je Faraday, ki je v tridesetih letih 19. st. odkril glavna načela elektromagnetizma, torej skoraj pol stoletja pred gradnjo elektrarne, ki so ji ta načela osnova. Takšno odlašanje bi danes bilo nepojmljivo. V 19. st. sta bili znanost in tehnika razmejeni s svetovi. Tehnične novosti, ki so vodile k industrijski revoluciji, so ustvarili a la empirisme inženirji, ki pogosto niso poznali znanstvenih načel in jih tudi niso hoteli poznati. Celotelo industrija, v katero se je sčasoma razvila avtomobilska industrija ZDA, je nastala čisto nenačrtno. Le v kemični industriji, ki se je v obeh zadnjih desetletjih 19. st. izoblikovala v Nemčiji in ZDA, so izkoriščali znanstvena načela namensko, glede na iz tega pričakovane koristne novosti.

Prva svetovna vojna je bila lepa prilika tako za intervencijo države kot tudi za tesno povezavo znanosti in tehnike. To je razvidno že iz takratnih razvojnih programov za nova vojaška letala. Če se ozmemo nazaj, je osupljivo, da ZDA in Anglija med prvo in drugo svetovno vojno nista storili skorajda nič, da bi obstajali odnosi med civilnimi znanstveniki in vojaštvom, ki si je medtem razvilo svojo lastno znanost in tehniko. Ko je izbruhnila druga svetovna vojna, ni bilo več nobenega dvoma o tem, da je načrtno izkoriščanje znanstvenih načel eno izmed najvažnejših sredstev za razvoj novih orožij. V velikih industrijskih državah se je takrat ustvarjena struktura odnosov med državo, vojaško znanostjo in vojaško tehniko ohranila do tega trenutka.

Druga svetovna vojna je moderno tehniko, tako v pozitivnem kot negativnem smislu, odločilno pogojila. Začelo se je z jedrskim orožjem.

Kako je bilo mogoče presaditi znanstveno možnost v tehnično realnost? Spočetka ni bilo gotovo, da bo izdelava tega orožja sploh možna. Vendar je prišlo do uspeha. Od takrat smo priče drugim, deloma prav tako spektakularnim uspehom, n. pr. poletu na mesec. Gre pravzaprav za to, da izvršimo tehnični potek, katerega izvršljivost na začetku le domnevamo.

Medtem smo zvedeli, da ima tehnika v nasprotju z znanostjo to prednost, da lahko iz cele vrste bolj ali manj zaželenih možnosti izberemo tisto, ki jih je mogoče tudi uresničiti. Kljub vsem njenim negotovostim je znanost bolj določljiva disciplina kot tehnika. Najbolj eklatantni tehnični neuspehi se pripetijo, če so konstrukterji zagrabili previsoko, toda prav tako slabo (in na splošno tudi prav tako negotovostno) je, če tehnično inovacijo tako konzervativno razložimo, da je zmotnim možnostim dan širši prostor.

Sum v tehniko in njene motive nastane deloma iz nesporazuma o razliki med briljantnimi domisleki in tehnično uresničljivimi projekti. Ne zaiti v konflikt z znanstvenimi domisleki in tehnično uresničljivimi projekti. Ne zaiti v konflikt z znanstvenimi načeli pomeni razlikovati med temi stvarmi. Zato skice Leonarda da Vincija tudi niso prispevki k tehniki, temveč k utopični literaturi. Bojazen, da bi mogli znanost in tehnika v bližnji prihodnosti karkoli zanetiti, izvira večinoma iz nazora, da bo vse, kar je možno, tudi uresničeno.

Hitrost, s katero se je industrija inovacij razvila, je prav tako presenetljiva kot sprememba, ki jo je pri tem doživela. V zahodni Evropi in v ZDA zavzemata raziskovanje in razvoj danes v gospodarskem življenju pomembno mesto. Sredi šestdesetih let so uporabili v ZDA in Angliji skoraj tri odstotke brutosocialnega produkta letno za znanstveno raziskovanje, delno na univerzah, delno v državnih ali industrijskih laboratorijih in za tehnične razvoje najrazličnejše vrste, ki so bili financirani pretežno iz državnih sredstev.

Značaj znanosti in tehnike se je v letih po drugi svetovni vojni spremenil tudi z medtem nastalo tesno povezavo z akademskim svetom. Tudi ta sprememba izvira predvsem odtod, ker je bilo vojaško raziskovanje odvisno od talentov, ki so jih pred drugo svetovno vojno in med njo lahko dobili z univerz. V zahodni Evropi in ZDA obstaja odtlej tesna povezanost med univerzami in vsemi področji praktičnega raziskovanja; to velja za industrijo prav tako kot za raziskovanje, financirano od države, naj bo vojaška ali nevojaška. Daniel Bell celo domneva, da je danes univerza stopila na mesto industrije, kot glavni vir družbenih inovacij. Pri tem seveda ne vidi prispevka univerz v tridesetih letih – Keynes je končno prišel z visoke šole – in tudi domneva, da se bo vpliv univerze iz šestdesetih let ohranil. Vendar je danes že opaziti simptome umikanja univerze in popolnoma možno je, da bo gibanje za varstvo okolja ta proces spodbudilo vsaj tam, kjer sta prizadeti znanost in tehnika.

Kaj je dosegla tehnika v zadnjih desetletjih in kakšne so možnosti v prihodnjih? Posebno zanimiv je način, kako danes sprejemajo inovacije kot nekaj danega. V dvajsetih letih so prvi radijski sprejemniki povzročili veliko občudovanje. Danes napravijo celo najbolj spektakularne novosti, kot imamo možnost nevojaške uporabe energije jedrske fuzije, mnogo manjši vtis. Se pojavljajo te spremembe tako hitro, da posamični ni več važen? Človek računa s tem, da bodo letala vedno hitreje letela, da bo zdravniška oskrba vedno boljša, če bodo sredstva, ki jih dobe v roke medicinci, vedno bolj izpopolnjena, in kljub temnim napovedim o grozeči lakoti človek še vedno misli, da bo gojenje rastlinja vedno iznašlo nove sorte pšenice in riža, ki so potrebna za ohranitev produktivnosti poljedeljstva in za to, da so vedno korak pred rastlinskimi boleznimi. Vendar smemo gledati na te prednosti tehnike kot na nekaj nujnega in dovoliti, da se zanimanje javnosti koncentriira le na spremne učinke. Morda je pravilno lotiti se izpuhov motorjev z zakonskimi predpisi, vendar je mogoče pri tem tako brezpogojno govoriti o koristi vozila.

Skoraj točno pred 100 leti je Alfred Marshall pojasnil: „Ne vprašujemo se, če bodo vsi ljudje kdaj enaki, to nikoli ne bodo, temveč se sprašujemo, ali bomo polagoma prišli dotle, da bo sleherni človek glede na svojo zaposlitev lahko gentleman. Iz tega lahko tudi razberemo, da delo v marsikaki obliki lahko kvari duha, morda ga lahko celo uniči, kljub čenčam o razčlovečenju nove tehnike jih gotovo ni mnogo, ki danes zaradi tehnike trpijo in ki bi hoteli zamenjati z življenjem viktorjanskega delavca, ali celo z malim kmetom v Bengalskem zalivu.“

Marshallov komentar je bil istočasno gospodarska prognoza: „Industrializacija vodi k zmanjšanim razlikam v dohodkih družin. Za novejši razvoj vseh industrijskih dežel je značilna tendenca – ne glede na politično usmeritev – izginjanja razlike med bogatimi in revnimi. Tega mehanizma ni težko pojasniti. Industrija potrebuje strokovnjake in strokovnjaki lahko svojim delodajalcem postavijo gospodarske zahteve. Čeprav družbena preobrazba, ki se je začela z industrijsko revolucijo, neizogibno ne prinaša svobode, enakosti in sreče, pa obstaja vsaj osnovano upanje, da je te cilje mogoče doseči. Priložnost je danes večja kot kadarkoli doslej.“

Moderno vlemesto je spet lep primer za to, da tehnika nikakor ni neiztrajljivo zlo, kar je večkrat bila, posebno v Ellulavih besedah se to dobro razodene. Razvoj v ZDA in zahodni Evropi v zadnjih letih je jasno dokazal, da države stalno odklanjajo določene inovacije te ali druge vrste. Lep primer za to je odločitev ameriškega kongresa iz leta 1971, da ne bo odobril nobenih sredstev več za razvoj prototipa nadzvočnega letala. Vsekakor pa so do trenutka, ko so se zato odločili, za projekt že toliko izdali, da bi bilo neločljivo, če ne bi počakali tudi na uspešnost prototipa v letu.

V gospodarstvu zahodnega sveta oblikuje človek strukturo inovacij tudi s svojo odločitvijo, da bo izdal denar za avtomobile ali živila. Na drugi strani igra država rada glavno vlogo, če gre za razvoj kompjutorske industrije, komunikacij ali ladjedelništva, žal ne vedno s srečno roko. Včasih so države z ignoriranjem dolgoročnih interesov svojih občanov ohranile pri življenju tehnologije, ki za dotično družbo verjetno nikoli ne bodo imele kake vrednosti. Tako menda ameriškega programa poleta na luno, čeprav je v okviru svojih lastnih ciljev uspešen, ne moremo označiti za gospodarski ali družbeni dobiček. Drugače rečeno: sredstva v višini 20 milijard dolarjev so poglani v zrak. Odčaranje tehnike ustreza v dobrih delu iracionalnemu

Birokratičnost uokvirjenosti znakovnosti

Naslov članka je nekoliko nenavaden, kakršna bo tudi njegova vsebina. Gre za splet treh jezikovnih vprašanj: o besedi, jeziku in kulturi.

Literarni simpozij v okviru Stajerske jeseni 73 je obravnaval zelo zanimivo jezikovno vprašanje z naslovom DVOM O JEZIKU. O tem so uvodoma razpravljala znana imena sodobnih jezikovnih raziskovalcev: filozof Heinz Holz (Dvomi o jeziku), Helmut Schnelle (Ali je naš jezik v redu) in Wendelin Sch. Dengler (Dvomi o jeziku in naše zaupanje v jezik). Svoje razprave so na te tri referate navezovali jezikoslovci in književniki, zbrani iz vseh držav.

Poglavitna spoznana o tem, uvodoma zastavljenem problemu, izrečena na simpoziju, bi bilo mogoče strniti v diskurz: obstaja dvom o jeziku; jezik je navidezen popolna kategorija, a hkrati se ne dovoljno sredstvo popolnega razumevanja in se zato pojavljajo potrebe po razširjevanju le-tega. Jezik je sicer osnova človeškega oziroma medsebojnega odnosa in življenja, kajti misel – abstrakcija išče svoje rojstvo, svojo uresničitev prav v jeziku, ki pa vendarle še ni dovolj sposoben za vse izrazne razsežnosti v komuniciranju, se pravi, je nepopoln v popolnem občevarju.

Gre za problem pomena besed, besed kot znamenj, znakov za nekaj. Problem, še posebej ta, se porodi pri že prej omenjenem razmerju: abstraktnost – beseda. To dejstvo, kot trdi Holz, poraja fenomen laži, namreč: ta soodvisnost zahteva konstruiranje jezika, govora in se zato pojavi dvojnost jezika, dvojnost pomenov in tako obstaja dvom o jeziku. Namreč, kot piše Vladimir Gajšek: abstrakcija, odmišelnost, miselnost je treba oživiti. Besede naj oživljajo mrtve (miselne neživljenjske, nepredmetne) reči. Z druge strani pa prihaja, kakor je definiral Schnelle, do nerazumevanja jezika filozofov, znanstvenikov in literatov. Še posebej, ker gre za posebno terminologijo in, kot zaključuje Dengler, sta bila v začetku beseda in jezik le igra (kar priznava strukturalna lingvistika de Saussurea in Wittgensteina).

Problem o jezikovni sposobnosti, o njegovi posebni funkciji, o dvojnosti pomena znakov – besed, niso nova, morda je nov le pristop k tej problematiki. Vprašanje o znakovnosti obstaja, odkar ustvarjajo ustvarjalci. Pomen znamenj je bil različno pojmovan, kajti vsak strukturalni tip kulture ima svoj odnos do znaka – besede. Aksiologija znaka ni odvisna le od njegovega lastnega pomena, se pravi, kar zaznamuje v splošno izraženem, ampak od samega odnosa vsebine do izraza. Glede na to, da je skozi zgodovino strukturne kulture obstajalo več tipov, preidemo do skoraj že preživelega (ali pa morda še ne povsem) mišljenja, na primer: od srednjega veka, ko je bil znak – šifra pomen vsega kulturnega. Kar je bilo brez njega pa je veljalo za nekulturno. Ze samo obdobje prosvetljenstva zavzema popolnoma nasprotni kot znaka in ga zanika, oziroma zanika znakovnost kot resničnost. Svet znakov je svet laži, znaki so torej simboli laži. (Danes: Holz – obstaja fenomen laži zaradi dvojnosti pomena znakov.) Resnični svet prosvetljenecem pomeni samo svet predmetov, realije (Gajšek: besede so uresničitev abstrakcije).

To spoznanje protislovnosti med znakom – izrazom, besedo in vsebino – informacijo poraja problem zunaj znakovnega občevarja. Ali, kot navaja Gajšek: barantanje z besedami (znaki, ali njih drugačna raba) je najslabše mešetarenje. Kod vsake strukturne kulture – torej vseh tekstov – ima svoj jezik, ki je v resnici njegov govor, govor informacije ki je izražena v znakih – besedah. Tudi vprašanje strukturne kulture, oziroma njene tipologije, niso namen sedanje razprave, a so nujni, kolikor so v dialektični soodvisnosti. Res pa je, da spopad dveh povsem odbijajočih kodov ruši notranjo invarianco in s tem kultura izgublja svoj jezik. Hkrati pa pada vrednost znakov – besed, ki svojo pravno veljavo dobivajo šele v pravilni stavčni razvrstitvi. Dvojnost znakov pa ogroža tudi semantična gibljivost tekstov (različni teksti dajejo različnim bralcem različne informacije). Jasno je, da so besede znamenja za nekaj in vedeti moramo, kako jih uporabimo oziroma določamo. V odnosu predmet – beseda ni težave, ker gre zgolj za vizualno določitev predmeta. Večni problem o dvomu v popolnost jezika izhaja le iz razmerja abstraktnost – beseda. To nedorečenost, nesposobnost in nepopolnost jezika je poskušal odpravljati že srednjeveški semiotični tip, čeprav ne v današnji obliki. Če torej prav danes prihaja do novega pojma semiotičnosti, ni to nič nenavadnega. Torej zaradi lastne nedorečenosti v pomenu totalne predirljivosti in pojmljivosti, dvom o jeziku še vedno obstaja.

VIRI: Vili Vuk: Jezik je birokracija duha, Večer 25. okt.

Vladimir Gajšek: Rezilo besedo, Večer 27. okt.

Jurij Lotman: Ob problemu tipologije kulture, Tribuna 1, 2

L. Senger

V kot vključevanje

Vsaka organizacija, ki želi kontinuirano delovati, skrbi za uvajanje mlajših moči. Pred časom – in še danes – so v zvezi komunistov potekale intenzivne razprave prav o tem vprašanju. Vendar bi se morali kadrovskega vprašanja odločneje lotiti tudi v drugih organizacijah – na primer v študentski.

Študentska organizacija je tvorba, v kateri ljudje tvorno sodelujejo relativno krajši čas, bodisi zaradi vedno večjih študijskih obveznosti, bodisi zaradi eksistenčnih vprašanj ali prav preprosto zaradi tega, ker končajo študij in se zaposlijo v organizaciji, ki potrebuje tudi njihovo popolno prisotnost v delu političnih in samoupravnih organov znotraj delovne skupnosti. Zaradi tega je študentska organizacija nenehno izpostavljena težavam, ki izhajajo iz nekontinuiranega ter včasih prav zaradi tega manj strokovnega in kvalificiranega dela. Bolj ko o tem razmišljamo, bolj se nam dozdeva, da bi poleg vseh komisij, organov, skupščin, skratka, poleg vseh oblik organiziranega dela študentov, ki so obstajale že do sedaj, morala delovati tudi komisija za kadrovska vprašanja, katere delo naj bi bilo usmerjeno v nenehno vključevanje novih moči.

Da zamisel ni izrečena le tja v en dan, kažejo izkušnje. Ob vsakoletni menjavi vodilnih študentskih funkcionarjev se je pokazalo, da nova garnitura potrebuje mnogo časa in napora, da bi se lahko učinkovito vključila v kontinuirani tok družbenega dogajanja. Težava je še večja, če gre za ljudi, ki so popolnoma „sveži“ in ki še niso delali v študentski organizaciji. V času, ko bo prišlo do menjave nekaterih ljudi, ki so do sedaj delali na ključnih mestih mariborske študentske organizacije, bi veljalo o tem razmisliti. Končno nas to nič ne stane...

D. Z.

15

elementu v takšnih odločitvah. Tudi Apollo program je verjetno prispeval k mnenju, da je tehniko le z največjimi težavami mogoče odvrniti od kakega cilja ali jo ustaviti.

Država lahko na strukturo razvoja pri specializiranih tehnologijah zelo neugodno vpliva, kajti stroški uvedbe kakšnega novega področja lahko močno presegajo sredstva privatne industrije. Celotno sistem ne funkcionira vedno stoodstotno, še to ne pomeni, da je tehnika pobegnila kontroli. V Angliji so po drugi svetovni vojni vse vlade podpirale razvoj novih letal, čeprav so današnje možnosti, da bi odtod izšli življenjsko sposobni modeli, prav skromne. V ZDA je Apollo program le zmotna odločitev med mnogimi, ki jih je treba pripisati vladi. Do nedavnega je to veljalo tudi za terapijo raka. Tovrstni projekti so seveda le izjeme in pomenijo le mali del državnih izdatkov za tehnične inovacije, čeprav so obsežni. S pomočjo moderne tehnike si je morala država ustvariti ustanove, da bi pri svojih odločitvah primerno upoštevala interese znanosti, tehnike in družbe.

Mednarodni odnosi bodo verjetno vedno pomembnejši. V zadnjih letih se je zelo jasno pokazalo, zakaj naj industrijske države podpirajo nerazvite dežele z obsežno pomočjo. Tudi tukaj igra gospodarska rast pomembno vlogo. Celotno, ko bi preroki propada lahko prepričali večino ljudi industrijskih dežel, naj se prilagodijo današnjemu blagostanju, bi bila mednarodna tragedija, če ne bi spodbudili industrije teh dežel k nadaljnji rasti, s tem pa k ustvarjanju potrebnih dobrin, ki bodo odstranile prepad med ljudstvi.

Tehnika lahko direktno pomaga izboljšati usodo dežel v razvoju. V preteklih dneh smo vedno znova slišali, v kolikšnem obsegu bi naj dežele v razvoju prevzele tehniko, ki je tvorila osnovo gospodarskemu razvoju zahodne Evrope in ZDA. Še pred kratkim so dežele, na primer Indija, ki nikakor ni bogata obdarjena z rudami, izdale ogromne vsote za razvoj jedrskih elektrarn in celo vesoljskih raket. Kje je tu praktična korist? Bi ne bilo bolje uporabiti ta sredstva namesto tega za druge naprave, n. pr. za namakalne naprave? Kratki in verjetno tudi edini odgovor na to je sledeč: Nekaj malega specializirane tehnike tudi deželam v razvoju ne more škoditi, saj buji zanimanje za razvoj sposobnosti inteligentnih ljudi, ki bi drugače emigrirali ali pa se od tehnike odvrnili.

Tudi v deželah v razvoju obstajajo številne tehnične težave. V Afriki še do danes ni pojasnjeno, kako bi lahko tropsko poljedelstvo najbolje razvili; ponestoreč načrti sajenja kikirikija so ljudem tam še dobro v spominu. Kako naj leta in leta odvezujemo vodo iz kotline Inda, ne da bi tla preveč obogatili s soljo in preveč izpraznili rezervoar? Tu je treba znanost in tehniko videti kot pomoč pri reševanju praktičnih družbenih problemov. Smemo res trditi, da je ta vpliv zle narave?

Prevedel: Leopold Petrovič

Janez Rotman – prezir

V uredništvo kulturne rubrike prihaja vse več prispevkov mladih, ki zase trdijo, da so nadobudni pesniki. Sporočamo vsem, da verjamemo, da so nadobudni, samo to, da so pesniki, je težko verjetno.

Ne razburjajte se

In nekega dne smo dobili pismo in govor, da bi uredili notranje politično življenje, da bi utrdili bratstvo med narodi, da bi stopili barabam na rep, da bi se zvišal standard, da bi se cene morda celo znižale; no, to je nemogoče, saj nismo v gnilem... ali pa ustalile. In zopet smo dobivali govore, pa e od zgoraj, ampak od trgovskih vežisnopežev in slamomlatežev, da so se, denimo, cene v prvem tromesečju zvišale samo za 5 %; morda malo več, nikakor pa za 10 %. Rekli so, da to res ni hudo, saj se je cena kaviarja zvišala samo za 2 %, kruha za 28 %, slonove kosti za 1 %, sladkorja za 30 % in tako naprej. Nikakor ne jamčim, da so navedeni odstotki točni, način računanja odstotne ravni rasti stroškov našega lepega življenja pa je, prav gotovo! Povprečje.

V Dogošah pri Mariboru, pa tudi drugje, so še vedno na pol razpadle in prenapolnjene delavske barake. Po pismu in govoru smo hoteli barake izprazniti, delavce preseliti, saj smo brali in slišali, da je prva in poleg varčevanja najvažnejša konkretna akcija v pismu gradnja solidarnostnih stanovanj.

Začeli smo ustanavljati sklade, odvajati za stanovanjsko gradnjo mnogo več kot prej; začeli smo drugače deliti stanovanja v skupnem, novo osnovanem stanovanjskem skladu.

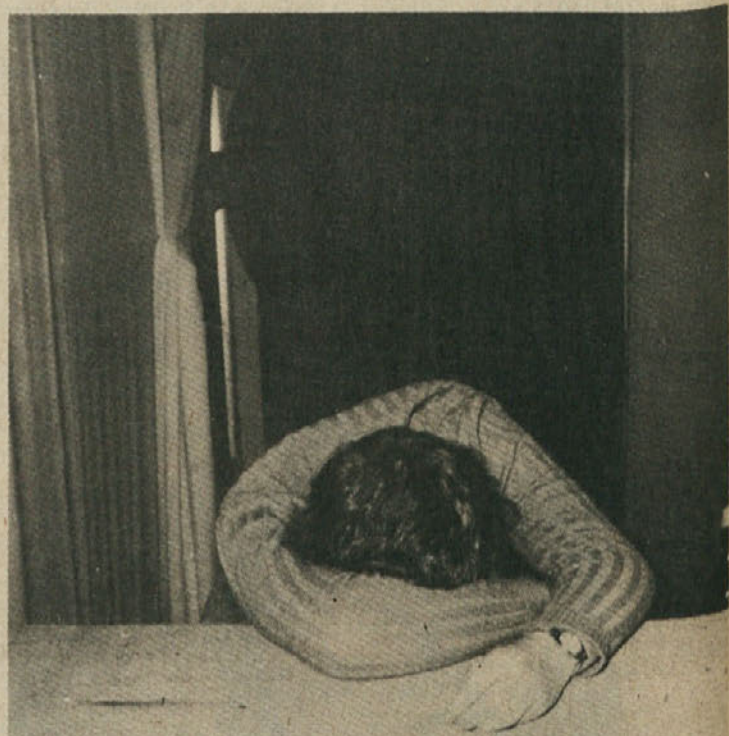
Toda medtem ko delavci odvajajo za solidarnostna stanovanja vse več, precej več, kot predvidevajo minimumi, se družbeno politične skupnosti obnašajo, kot da jim je tudi ta solidarnost vir dohodkov.

Cement, na primer, ta tako pomemben gradbeni material, ki je drugače že leta deficiten, je obdavčen celo s 40 %, skoraj toliko, kot je davek na luksuzno blago. Podobno je z opeko; apnom, parketom, skoraj z vsem gradbenim materialom.

Videti je, sedaj po pismu in govorih, kot da delavci ustanavljajo sklade, da bi s precejšnjim delom plačali davek na svojevrsten luksuz, na solidarnost, ki jo tudi javno zahtevamo.

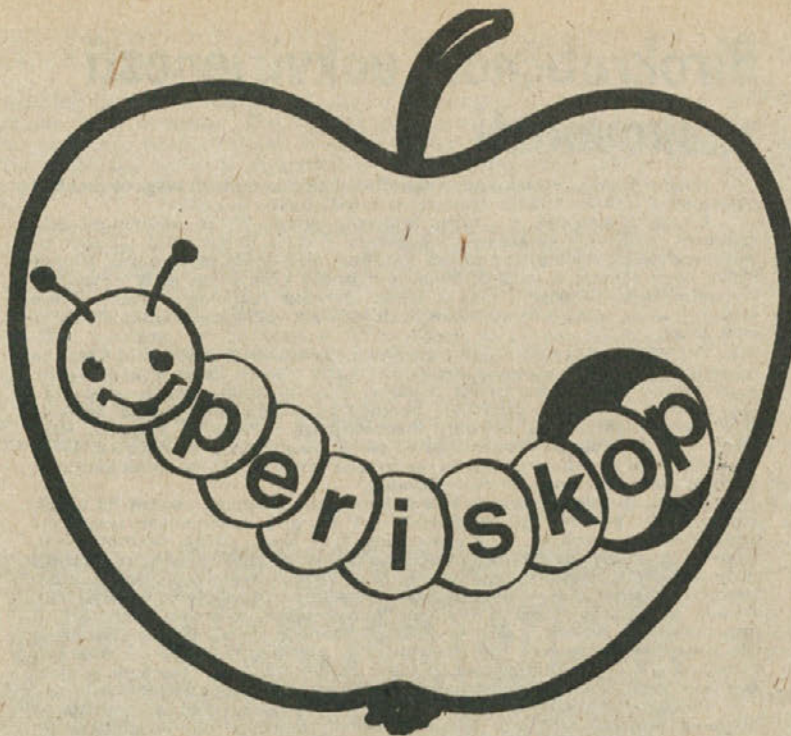
Ce bomo drugič pisma tako uresničevali, naj gre kdo na hladno, ali pa si naj poštar zlomi nogo.

Pa nikar se ne razburjajte, saj je tudi bencin dražji. Morda zato, ker je nam omogočena redna dobava nafte, drugim pa ne. (ep)

S tradicionalnim brucovskim plesom so se pred kratkim zaključile brucovske prireditve. Kot vsaka podobna prireditev je bil tudi ta ples izredno naporen. Škodil je predvsem tistim, ki jim je bil v bistvu namenjen – brucem brez kondicije, da o bruckah niti ne govorimo, kajti večina že prej omenjene zelenjave ne izpolnjuje niti splošnih pogojev, ki so potrebni za podobna „športno“ pivska srečanja. Tako je tudi študentek na fotografiji okoli polnoči za odrom omagal.

Ferdo Rakuša

SLIŠALI SMO, DA RIS MIKAKOR NE MORE NAJTI
ČLOVEKA, KI BI BIL PRIPRAVLJEN BITI NJEN
PREDSEDNIK. KATEDRA JE PRIPRAVLJENA POMAGATI:
MARSIKOMU BO TUKAJ V KRATKEM POTEKEL MANDAT,
PA BI Z VESELJEM ~~MA~~ NATO PREVZEL PREDSEDSTVO
RIS. PROBLEM OV Torej NI.

LOKOSTRELEC

Bil lokostrelec je brez loka,
zdaj ga krasi že funkcija visoka.
Namesto ust ima tetivo,
puščic pa ne, zato slepljivo
le cilja višje, višje, višje.
Zadel še ni nikdar in vendar riše
strelne kroge.
Za juriš na uboge.

Gajšek

V PREJŠNJI ŠTEVILKI JE ZARADI TEHNIČNE NAPAKE
PRI ČLANEV E. KARDEJA MLADINSKE ORGANIZACIJE
OSTALO POJASNILO, DA GRE ZA ODLOMEK IZ REFERATA,
KI GA JE KARDEJ IMEL NA 4. KONGRESU KPD
L. 1948.

PRAV TAKO MANJKA PRI OKROGLI MIZI SEZNAM
VSEH UDELEŽENCEV, NAVEDBA, DA JE OBJAVLJEN
LE DEL RAZGOVORA IN DA NEKATERI SVOJIH
(ZVAJANJ) NISO UTEGNILI AVTORIZIRATI.
S PRIJAZNIMI OPRAVIČILI, Katedra

**Katedra čestita ob prazniku vsem študentom in drugim
delovnim ljudem, republiki pa še na mnoga leta!**